

ಸಂಧಿ ೨ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಧಿ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ..... || ಪ ||

ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ “ಚೇತನಾಚೇತನವಿಲಕ್ಷಣ, ನೂತನ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗೆ ಬಲುನೂತನ” ಎಂದು ೨೨ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈ ಸಂಧಿಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪುರುಷ ರೂಪತ್ರಯ ಪುರಾತನ

ಪುರುಷ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ

ಪುರುಷಪೂಜಿತಪಾದ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯ ||

ಪುರುಷಸೂಕ್ತಸುಮೇಯ ತತ್ತ

ತ್ಪುರುಷ ಹೃತ್ತುಷ್ಕರ ನಿಲಯ ಮಹಾ

ಪುರುಷ ಜಾಂಡಾಂತರದಿ ವ್ಯಾಪ್ತ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ || ೧ || ಸಂಧಿಸೂಚನೆ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಪುರುಷರೂಪತ್ರಯ=ಮೂರು ಪುರುಷ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಪುರಾತನ ಪುರುಷ=ಆದಿ ಪುರುಷನಾದ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ=ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷ ಪೂಜಿತಪಾದ=ಕ್ಷರ=ಕ್ಷರಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರು=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು, ಅಕ್ಷರ=ಅಕ್ಷರ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರು ರಮಾ, ಪುರುಷ=ಈ ಎರಡುವಿಧ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರಿಂದಲೂ, ಪೂಜಿತಪಾದ= ಪೂಜಿತಪಾದ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ, ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯ=ಪೂರ್ಣ=ಪ್ರಚುರವಾದ, ಆನಂದ= ಆನಂದವೇನು, ಜ್ಞಾನ=ಜ್ಞಾನವೇನು, ಇವುಗಳೇ ಮಯ=ಸ್ವರೂಪವಾಗಿವುಳ್ಳ, ಪುರುಷಸೂಕ್ತಸುಮೇಯ= ಪುರುಷಸೂಕ್ತ=ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಿಂದ, ಸು=ಚಿನ್ನಾಗಿ, ಮೇಯ=ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ, ತತ್ತತ್ಪುರುಷ ಹೃತ್ತುಷ್ಕರ ನಿಲಯ=ತತ್ತತ್ಪುರುಷ=ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರಾದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪುರುಷರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪುರುಷರುಗಳ, ಹೃತ್ತುಷ್ಕರ=ಹೃದಯ ಕಮಲವೇ, ನಿಲಯ=ಮನೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಮಹಾಪುರುಷ ಜಾಂಡಾಂತರ= ಮಹಾಪುರುಷ= ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಜ=ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, ಅಂಡ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ (ಅಂತರದಿ)=ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ (ಬಹಿರದಿ)=ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ವ್ಯಾಪ್ತ= ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತ=ಅದರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪುರುಷ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವನು. ಪುರಾಣ ಪುರುಷನು. ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವದೈತ್ಯ ಉರಗ ಗರುಡ ಗಂಧರ್ವ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು. ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಾದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಗಳುಳ್ಳವನು. ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು. ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವನು. ಆಯಾ ಪುರುಷರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸಹ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ‘ಪುರುಷರೂಪತ್ರಯ’ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮೂರು ಪುರುಷರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ:- ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ (ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವಾಗುತ್ತೆ) ‘ಭಗವಾನೇಕ ಆಸೀದಮಗ್ರ ಆತ್ಮಾತ್ಮನಾಂ ವಿಭುಃ|| ’ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಾನು ಒಬ್ಬನೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ೨-೩ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ೪ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ‘ಕಾಲವೃತ್ತಾಂತು ಮಾಯಾಯಾಂ ಗುಣಮಯ್ಯಾ ಮಧೋಕ್ಷಜಃ | ಪುರುಷೇಣಾತ್ಮ ಭೂತೇನ ವೀರ್ಮಮಾಧತ್ತ ವೀರ್ಮವಾ ತತೋಭವನ್ಹತತ್ವಮವ್ಯಕ್ತಾತ್ಕಾಲ ಚೋದಿತಾತ್ || ’ ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಭಗವತ್ತೇವಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸತ್ತರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕಳಾದ ಮಾಯಾನಾಮಕಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವೀರ್ಮದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಕಾಲಪ್ರೇರಿತವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವ ಭೂತಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೆಶೆಯಿಂದ ಮಹತ್ತತ್ವವು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ರೂಪವೇ ಮೊದಲನೆಯ ಪುರುಷರೂಪವು. ತದನಂತರ ಮಹತ್ತತ್ವದ ದೆಶೆಯಿಂದ ವೈಕಾರಿಕ, ತ್ರೈಜಸ, ತಾಮಸವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಪಂಚಮಹಾ ಭೂತಗಳು, ತನ್ಮಾತ್ರಾಗುಣಗಳು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಚಿತ್ತಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಅಹಂಕಾರಗಳೆಂಬ ೨೪ ತತ್ವಗಳೂ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಆ

ದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಒಂದು ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಸಾದ್ಯವಾಗದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಶೇಷದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತೃಮಾನನಾಗಿ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಿಂದ ಕೂಡಿ ೨೩ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವರೊಳಗಿದ್ದು ಪ್ರೇರಣೆಮಾಡಿದನು. 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಮಾದ್ಯವೇನ ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿಕೋಗಣಃ| ಪ್ರೇರಿತೋ ಜನಯತ್ ಸ್ವಾಭಿರ್ಮಾತ್ರಾಭಿರಪಿ ಪುರುಷಂ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಸಪುರುಷಃ ಸಹಸ್ರ ಪರಿವತ್ಸರಾಃ ಅಂಡಕೋಶ ಉವಾಸಾಪ್ತು ಸರ್ವ ಸತ್ಯೋಪಬೃಂಹಿತಃ||' ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಉದ್ಭೋಧಿತವಾದ ಈ ೨೩ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ತೇರಣೆಯಿಂದಲೂ, ತಮ್ಮ ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೂ ಒಂದು ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು, ಆ ಬಂಗಾರಮಯವಾದ ಪುರುಷರೂಪವೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿದ್ದು ಒಂದು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷ ನೀರಿನೊಳಗೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ತದನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ೧೪ ಲೋಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಭಾಗಮಾಡಿದನು. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ಪುರುಷರೂಪವು ಎರಡನೆಯದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು.

ಮೂರನೆಯ ಪುರುಷರೂಪವಾವುದೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ 'ಜಗೃಹೇಪಾರುಷಂ ರೂಪಂ ಭಗವಾನ್ಮಹದಾದಿಭಿಃ | ಸಂಭೂತಂ ಷೋಡಶಕಲಮಾದೌ ಲೋಕ ಸಿಸ್ತುಕ್ಷಯಾ | ಯಸ್ಯಾಂಭಸಿ ಶಯಾನಸ್ಯ ಯೋಗನಿದ್ರಾಂ ವಿತಸ್ವತಃ | ನಾಭಿ ಹೃದಾಂಬುಜಾದಾಸೀದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಂ ಪತಿಃ || ಪಶ್ಯಂತದೋರೂಪ ಮದಭ್ರಚಕ್ಷುಷಃ ಸಹಸ್ರಪಾದೋರು ಭುಜಾನನಾದ್ಭುತಂ | ಸಹಸ್ರ ಮೂರ್ಧ್ನ ಶ್ರವಣಾಕ್ಷಿನಾಸಿಕಂ ಸಹಸ್ರ ಮೌಲ್ಯಂಬರ ಕುಂಡಲೋಲ್ಲಸತ್||' ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹತ್ತರ ಮಹಾಭೂತಗಳು ೩, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೩, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೩, ಮಹತ್ತರಾದ ೧೬ ಕಲೋಪೇತವಾದ ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಯಾವ ಪುರುಷ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಳಯೋದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಯನಿಸಿ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಭಿ ಎಂಬ ಮಡುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕಮಲದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಪ್ರಜಾ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉತ್ಪನ್ನರಾದರೂ ಅಂತಹ 'ಸಹಸ್ರ ಶೀರ್ಷಾಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಹಸ್ರಾರು ಪಾದಗಳು, ತೊಡೆಗಳು, ಕಿವಿಗಳು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಮೂಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಕಿರೀಟಗಳು ವಸ್ತ್ರಗಳು ಕುಂಡಲಾದಿಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲದ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಈಗಲೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಮಹತ್ತರಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪುರುಷರೂಪ ೧. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪ್ರವಿಷ್ಟರೂಪ ೨. ನಾಭಿ ಕಮಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಪಡೆದು ಪದ್ಮನಾಭನೆಂಬ ನಾಮವನ್ನು ಪಡೆದ ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೂಪ ೩ ಹೀಗೆ ಪುರುಷರೂಪತ್ರಯವನ್ನು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿರುವರು. ಇದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಥಮಂಮಹತಃಸೃಷ್ಟಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ತ್ವಂಡ ಸಂಸ್ಥಿತಂ | ತೃತೀಯಂ ದೇಹಿನಾಂದೇಹೇ' ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ವಚನವಿರುವುದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಮಹತ್ತರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ರೂಪವೆಂತಲೂ ಎರಡನೆಯದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದುದೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳ ವಿಷಯವು ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಮೂರನೆಯದು ಮಾತ್ರ 'ದೇಹಿನಾಂ ದೇಹೇ' ಎಲ್ಲಾ ದೇಹಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ಪುರುಷರೂಪವೆಂದಾಗುವುದು. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುವುದೆಂದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ "ಏತನ್ನಾನಾವತಾರಾಣಾಂ ನಿದಾನಂ ಬೀಜಮವ್ಯಯಂ| ಯಸ್ಯಾಂಶಾಂಶೇನ ಸೃಜಂತೆ ದೇವತಿಯಜನರಾದಯಃ ||" ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪದ್ಮನಾಭನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಈ ಪುರುಷ ರೂಪವು ಎಲ್ಲಾ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ ಬೀಜಭೂತವಾಗಿಯೂ ಶಾಶ್ವತವಾದುದಾಗಿಯೂ ಆಗಿರುವುದು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶಾಂಶಿಗಳಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಪಶು ಪಕ್ಷಿ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಸೃಷ್ಟರಾಗಿರುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನಾಂಶದಿಂದ ಪುರುಷರೂಪಯದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿರುವನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇದರ ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ ಯಾವ ಪುರುಷ ರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಪದ್ಮನಾಭನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದಿತೋ ಅದೇ ರೂಪವೇ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಏಕವಾಕ್ಯತೆ ಬಂತೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಪುರುಷರೂಪತ್ರಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷ, ರೂಪತ್ರಯ ಎಂದು ಬೇರೆ ಪದ ಮಾಡಬಹುದು. ಪುರುಷ ಅಂದರೆ 'ಪೂರ್ಣ ಷಡ್ಗುಣತ್ವಾತ್ಪುರುಷಃ' ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರೈ ಸಂಪನ್ನನಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಥವಾ 'ಪುರುಸರತೀತಿ ಪುರುಷಃ' ಪುರ ಅಂದರೆ ದೇಹ. ತಾನು ಉತ್ಪತ್ತಿತೂನ್ಯನಾದರೂ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನೆಂದು ಹೆಸರು. ರೂಪತ್ರಯ=ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು.

ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಟೀಶ ರೂಪಾಣಿತ್ರೀಣಿ ವಿಷ್ಟೋರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ | ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಸನ್ ಶಿವರೂಪೀ ಶಿವೇಸ್ಥಿತಃ' ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಟು ಮಹೇಶ್ವರ ಎಂದು ಮೂರು ರೂಪಗಳುಂಟು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಿಂದಲೂ, ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ ರುದ್ರರೂಪದಿಂದಲೂ ಇದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಸಂಹಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವನು. ಸ್ವಯಂ ವಿಷ್ಟುರೂಪದಿಂದ

ಪಾಲನಮಾಡುವನು. ಹೀಗೆ ರೂಪತ್ರಯವೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಇರುವುದು. ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳುಂಟು. ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧ ೩ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ನಮಃ ಶಾಂತಾಯ ಘೋರಾಯ ಮೂಢಾಯ ಗುಣಕರ್ಮಣೇ” ಎಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಶಾಂತಾವತಾರ, ಘೋರಾವತಾರ, ಮೂಢಾವತಾರವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವುಂಟಾಯಿತು. ಶಾಂತಾವತಾರಗಳು ವಾಸುದೇವಾದಿ ರೂಪಗಳು. ಘೋರಾವತಾರಗಳು ಪರಶುರಾಮಾದಿ ಅವತಾರಗಳು. ಮೂಢಾವತಾರಗಳು ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿಗಳು. ಈ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇಶ, ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ರೂಪತ್ರಯವೆಂದರೆ ಮೂರೇ ರೂಪವೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಅನೇಕ ರೂಪಗಳೆಂದು ಭಾವ. ಆದರೂ ವ್ಯೂಹವೂ ಮೂರಾದುದರಿಂದ ರೂಪತ್ರಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಪುರಾತನ ಪುರುಷ ಅಂದರೆ “ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಅಸೀನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾನಚ ಶಂಕರಃ || ” ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದನು ಎಂಬುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು “ಪುರಾತನ ಪುರುಷ” ಎಂದರು. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ “ದ್ವಾವಿಮೌ ಪುರುಷೌ ಲೋಕೇ ಕ್ಷರಶ್ಚಾಕ್ಷರ ಏವಚ | ಕ್ಷರಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಕೂಟಸ್ಥೋಕ್ಷರ ಉಚ್ಯತೇ| ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಸ್ವನೃಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುದಾಹೃತಃ || ” ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರು ಕ್ಷರಪುರುಷ, ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷ ಎಂದು ಇಬ್ಬರು ಇರುವರು. ಕ್ಷರ ಅಂದರೆ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶರೀರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವಗಳುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕ್ಷರಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರು. ಅಕ್ಷರ ಅಂದರೆ ಶರೀರ ನಾಶವಿಲ್ಲದ ನಿರ್ವಿಕಾರಳಾದ ರಮಾದೇವಿಯು.

ಸ್ತ್ರೀಸ್ವರೂಪಳಾದ ರಮಾದೇವಿಗೆ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪುಲ್ಲಿಂಗೇನೋಚ್ಯತೇ ಸ್ತ್ರೀಪುಂವಚ್ಚಕ್ರಮತೀಯತಃ’ ರಮಾದೇವಿಯು ಸ್ತ್ರೀಯಾದರೂ ಪುರುಷ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳಾದುದರಿಂದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದವು ಕೂಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷರಪುರುಷರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಕ್ಷರಳಾದ ರಮಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದ ಪುರುಷನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಇರುವನು ಅವನೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮನು. ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಂತೆ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಾದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಎಂಬರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿರುವ “ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷ ಪೂಜಿತ ಪಾದ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಾದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಉಳ್ಳವ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವು ಬರುವುದು. ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಉಳ್ಳವನೆಂದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂಬ ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷ ವಂದ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಲು ಪುನಃ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪೂಜಿತಪಾದ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದು ಪುನರುಕ್ತಿಯಲ್ಲವೆ? ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಪದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ೨೪ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ಉಂಟು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪುರುಷರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದುದರಿಂದ ಪುರುಷರೆಂಬ ಹೆಸರು ಅವರಿಗುಂಟು. ಅಥವಾ ಪುರುಷ ಬಹುಷು ಶೇತೀತಿ ಪುರುಷಃ ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವೇಶರಿಗೆ ಪುರುಷರೆಂದು ಹೆಸರು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ೨೪ ತತ್ವೇಶರಿಗೆ ಉತ್ತಮನಾಗಿ ತಾನೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಥವಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೀತಾವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕಾರ “ಕ್ಷರಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ” ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮೊದಲೊಂಟು ಸ್ಥಾವರಾಂತವಾಗಿ ಸರ್ವವೂ ಕ್ಷರವಾಗುವುದು. ಅಕ್ಷರ ರಮಾದೇವಿಯರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪೂಜಿತ ಪಾದ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಸಂಕೋಚಮಾಡಿ ಹೇಳಿರಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುತತ್ವ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶಿವಸ್ಸುರೇಶಾದ್ಯಾಃ ಶರೀರ ಕ್ಷರಣಾತ್ಪ್ರ ರಾಃ| ಲಕ್ಷ್ಮೀರಕ್ಷರ ದೇಹತ್ವಾದ ಕ್ಷರಾತ್ಪರತೋ ಹರಿಃ || ” ಬ್ರಹ್ಮಾ ರುದ್ರ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಶರೀರ ನಾಶವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಕ್ಷರರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಶರೀರ ನಾಶವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು ಪರಮಾತ್ಮನು. ಈ ಆಧಾರದಿಂದ ಕ್ಷರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ಯೋಗ್ಯಜೀವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯದ್ಯಪಿ ಗೀತಾವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉತ್ತಮನೇ ಆದರೂ ಅವರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಉಳ್ಳವನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ದೈತ್ಯರು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಿಸುವವರೇ ಹೊರತು ಪೂಜಿಸುವವರಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಯೋಗ್ಯಜೀವರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಗಳುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಯೋಗ್ಯಜೀವರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪೂಜ್ಯನೆಂತ ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವಾಗಲಿ ಒಂದು ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯರ್ಥತೆಯಾಗಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯ=ಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು. ಮಣಿಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ “ವಂದೇ ಗೋವಿಂದಮಾನಂದ ಜ್ಞಾನದೇಹಂ ಪತಿಂ ಶ್ರೀಯಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇದಲ್ಲದೆ ‘ಆನಂದೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯಜಾನಾತ್ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವ್ಯಜಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು

ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಯದ್ಯಪಿ ಸಕಲ ಸೂಕ್ತಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ತೋರಿಸುವುದಾದರೂ 'ಯಥೈವ ಪೌರುಷಂ ಸೂಕ್ತಂ ವಿಷ್ಣೋರೇವಾಭಿದಾಯುಕಿ ನತಥಾ ಸರ್ವವೇದಾಶ್ಚ ವೇದಾಂಗಾನಿಚ ನಾರದ || ' ಹೇಗೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತವು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣು ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಸಕಲ ವೇದಗಳೂ ವೇದಾಂಗಗಳೂ ಸಹ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತಸುಮೇಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ತತ್ತತ್ಪುರುಷ ಹೃತ್ಪುಷ್ಕರ ನಿಲಯ' ಆಯಾಪುರುಷರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಯದ್ಯಪಿ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಆದರೂ ಪ್ರಥಮ ಸಂಧಿಯ ಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಿಮಳವು ಸುಮನದೊಳಗನಲನು ಅರಣಿಯೊಳಗಿಪ್ಪಂತೆ ದಾಮೋದರನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಮನದಲಿ ತೋರಿತೋರದಲೆ ಇರುತಿಹನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ತೋರುತ್ತಾ ಇತರರಿಗೆ ಕಾಣದೆಯೇ ಇರುವನು. ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ದದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿರುವೆನು. ಜ್ಞಾನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕಂಡೇ ಕಾಣುವರು. ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧ ೯ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾರದರು ಧ್ರುವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ "ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಂ ಘನಶ್ಯಾಮಂ ಪುರುಷಂ ವನಮಾಲಿಕಂ ಶಂಖ ಚಕ್ರ ಗದಾಪದ್ಮೈರಭಿವ್ಯಕ್ತ ಚತುರ್ಭುಜಂ ಕಿರೀಟಿನಂ ಕುಂಡಲಿನಂ ಕೇಯೂರ ವಲಯಾನ್ವಿತಂ ಕೌಸ್ತುಭಾಭರಣ ಗ್ರೀವಂ ಪೀತಕೌಶೇಯವಾಸಂ ಸಂ ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ನಖಮಣಿಶ್ರೇಣ್ಯಾ ವಿಲಸದ್ಭ್ಯಾಂ ಸಮರ್ಚತಾಂ ಹೃತ್ಪದ್ಮಕರ್ಣಿಕಾಧಿಷ್ಟ್ಯ ಮಾಕ್ರಮ್ಯಾತ್ಮ ನ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಸ್ಮಯಮಾನಮಬಿ ಧ್ಯಾಯಿತ್ವಾತುರಾಗಾವಲೋಕನಂ || " ನಾರದರ ವಾಕ್ಯ, ಎಲೈ ಮೇಘಶ್ಯಾಮನಾದ, ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ವನಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ಶಂಖ ಚಕ್ರ ಗದಾ ಪದ್ಮಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕಿರೀಟ ಕುಂಡಲಗಳಿಂದಲೂ ಹಸ್ತಾಭರಣಗಳಿಂದಲೂ, ಕೌಸ್ತುಭಾಭರಣದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಕುತ್ತಿಗೆಯುಳ್ಳ, ಪೀತಾಂಬರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ನಖಗಳೆಂಬ ಮಣಿಗಳ ಪಂಚ್ಚಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನರ್ಚಿಸುವವರ ಹೃದಯಕಮಲಗಳನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂದಹಾಸ ವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ಅನುರಾಗದಿಂದ ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಧ್ರುವನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡನು. ಅದೇ ಸ್ಕಂಧದ ೧೦ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, "ಸವೈಧಿಯಾಯೋಗ ವಿಪಾಕತೀವ್ರಯಾ ಹೃತ್ಪದ್ಮಕೋಶೇಸ್ಥಿತಂ ತಟಿತ್ವಭೃಂ ತಿರೋಹಿತಂ ಸಹಸೈವೋಪಲಕ್ಷ್ಯ ಬಹಿಸ್ಥಿತಂ ತದವಸ್ಥಂದದರ್ಶ || " ಆ ಧ್ರುವನು ತನ್ನ ಧ್ಯಾನಬಲದಿಂದ ಪರಿಪಕ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅದರಿಂದ ಚುರುಕಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ತನ್ನ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ, ತಾನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ರೂಪವೇ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಧ್ರುವನಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂತು-ವತ್ಸ ! ಏಳು ! ನಿನಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಡಲು ನಾನು ಬಂದಿರುವೆನು, ಎಂದು ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಧ್ರುವನು ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮರೆಯಾಯಿತು. ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೆರೆದು ತಾನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ರೂಪವೇ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾ ಮಿಗಲಾದವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

"ಮಹಾಪುರುಷ ಜಾಂಡಾಂತರದಿ ಬಹಿರದಿ ವ್ಯಾಪ್ತ" ಮಹಾಪುರುಷನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸರ್ವತ್ರ ಅಣುರೇಣು ತೃಣಕಾಷ್ಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವ ದೈತ್ಯೋರಗ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು. "ಅಂತರ್ಬಹಿಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ಯ ನಾರಾಯಣಸ್ಥಿತಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೂ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಗುಣದೋಷಗಳಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ "ತೇಜೋಬ್ಜನ್ನಮಯೈರ್ಭಾವೈರ್ಮೇಘೋಘೈರ್ವಾಯುನೇರಿತ್ಯೈಃ ನಸ್ತಶ್ಯತೇ ನಭಸ್ತದ್ವತ್ ಕಾಲ ಸೃಷ್ಟೈರ್ಗುಣೈಃ ಪುಮಾಃ || " ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೂ, ಉದಕದಿಂದಲೂ, ಭೂಸಂಬಂಧದಿಂದಲೂ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಚಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಘದ ಗುಂಪುಗಳಿಂದಲೂ ಆಕಾಶವು ಹೇಗೆ ಲೇಪವಿಲ್ಲದಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ನರ, ಮೃಗ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಗುಣದೋಷಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದಿರುವನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಏನೇನು ಮಾಡುವನೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ದಾಸರಾಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅದರಿಂದಂಟಾದ ಭಕ್ತುದ್ರೇಕದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ನಪುಂಸಕ ಪುರುಷ ಭೂಸಲಿ
ಲಾನಲಾನಿಲ ಗಗನ ಮನ ಶಶಿ
ಭಾನು ಕಾಲ ಗುಣ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೊಂದು ತಾನಲ್ಲ ||

ಏನು ಇವನ ಮಹಾಮಹಿಮೆ ಕಡೆ
ಗಾಣರಜಭವ ಶಕ್ರಮುಖರು ನಿ
ದಾನಿಸಲು ಮಾನವರಿಗಳವಡುವುದೇ ವಿಚಾರಿಸಲು || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸ್ತ್ರೀ, ನಪುಂಸಕ, ಪುರುಷ, ಭೂ=ಭೂಮಿ, ಸಲಿಲ=ನೀರು, ಅನಲ=ಅಗ್ನಿ, ಅನಿಲ=ವಾಯು, ಗಗನ=ಆಕಾಶ, ಮನ=ಮನಸ್ಸು, ಮನೆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಚಿತ್ರ, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶಿ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶಿ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು, ಶಶಿ=ಚಂದ್ರ, ಭಾನು=ಸೂರ್ಯ, ಕಾಲ, ಗುಣ=ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿ=ಗುಣಾತ್ಮಕಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಒಂದು-ಯಾವದೊಂದೂ, ತಾನಲ್ಲ. ಇವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ತದಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಇರುವನು. ಇವನ, ಮಹಾಮಹಿಮೆ= ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸೋಣ ! (ಅಥವಾ ಏನು ಇವನ ಮಹಾಮಹಿಮೆ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು) ಅಜ-ಭವ-ಶಕ್ರ, ಮುಖರು=ಅಜ= ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಭವ=ರುದ್ರದೇವರು, ಶಕ್ರ=ಇಂದ್ರದೇವರು, ಮುಖರು=ಮೊದಲಾದವರು, ನಿದಾನಿಸಲು=ಎಷ್ಟು ಆಲೋಚಿಸಿದರೂ, ಕಡೆಗಾಣರು=ಕೊನೆಗಾಣರು. ವಿಚಾರಿಸಲು=ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ಮಾನವರಿಗೆ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಅಳವಡುವುದೇ=ಗಣನೆಗೆ ಬರುವುದೇ (ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೇ?) ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಎಂತಹದು ಎಂದರೆ, ಅವನು ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ, ನಪುಂಸಕನೂ ಅಲ್ಲ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ, ಪೃಥುವಿ ಅಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ತಾನಲ್ಲ. ತನ್ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಣಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಚಿತ್ರ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು, ಅಹಂಕಾರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನೂ ಅಲ್ಲ, ಸೂರ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ, ಕಾಲನೂ ಅಲ್ಲ, ಗುಣಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಯಾವುದು ಉಳಿದಿದೆಯೋ ಅದೇ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವು. ಇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸೋಣ! ಎಷ್ಟು ಯೋಚಿಸಿದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಸಾಕಲೈನ ಇವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಲಾರರು. ಇನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಲು ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವವು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಹಿಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ, ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದವಾದುದೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ, “ಸವೈನ ದೇವಾಸುರ ಮರ್ತ್ಯ ತಿರ್ಯಜನಸ್ತ್ರೀ ನಷಂಡೋ ನಪುಮಾನ್ಮಜಂತುಃ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಕಾಣುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ “ಖಂವಾಯು ಮಗ್ನಿಂ ಸಲಿಲಂ ಮಹೀಂಚ ಜ್ಯೋತೀಂಷಿ ಸತ್ವಾನಿ ದಿಶೋದ್ರುಮಾದೀಃ | ಸರಿಶ್ರಮುದ್ರಾಂಶ್ಚ ಹರೇಃಶರೀರಂ ಯತ್ಕಿಂಚ ಭೂತಂ ಪ್ರಣಮೇದನನ್ಯಂ || ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಉದಕ, ಭೂಮಿ, ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನ ಶರೀರವೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದ “ಸವೈನದೇವಾ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದಲೂ, “ಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಇವು ಒಂದೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಅಂದರೆ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ ಶ್ಲೋಕದ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಆಕಾಶ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ತಚ್ಛಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿ ತದಾಕಾರನಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದ ಶ್ಲೋಕದಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಹೇಳಿರುವ ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯಗಳ ರೀತ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತದ್ಗತವಾದ ಗುಣದೋಷಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡದೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಅವುಗಳ ಆಕಾರನಾಗಿ ಮಾತ್ರ ತೋರುವನು. ನಿಜವಾದ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವು ಈ ಆಕಾಶಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಅಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಪ್ರಾಕೃತನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

“ಇವನ ಮಹಾಮಹಿಮೆ ಕಡೆಗಾಣರಜಭವಶಕ್ರಮುಖರು ನಿದಾನಿಸಲು” ಹೀಗಿರಲು ಮನುಷ್ಯರು ಇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣುವರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧದ ೯ ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ಬ್ರಹ್ಮಾದಯಸ್ಸುರಗಣಾ ಮುನಯೋಽಥ ಸಿದ್ಧಾಃ ಸತ್ತ್ವೈಕ ತಾನಮತಯೋ ವಚಸಾಂಪ್ರವಾಹೈಃ | ನಾಂತಂ ಪರಸ್ಯ ಪರತೋಪ್ಯಧುನಾಪಿಯಾಂತಿ ಕಿಂತೋಷ್ಟು ಮರ್ಹತಿ ಸಮೇ ಹರಿರುಗ್ರಜಾತೇಃ || ” ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತಾ ಗಣಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಸಿದ್ಧರು ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರು ನಿನ್ನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಸರಣಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಕೊನೆಗಾಣದಿರುವರೋ ಅಂತಹ ನೀನು ಕೈರ ಜಾತಿಯಾದ ದೈತ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನನಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾದದ್ದು ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಸ್ತುತಿಸಿದನು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಸಲಿಲಾದಿಗಳು ತಾನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನೇ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಗಂಧ ರಸರೂಪ ಸ್ವರಿಶ ಶ
ಬ್ಬೊಂದು ತಾನಲ್ಲದರದರ ಪೆಸ
ರಿಂದ ಕರೆಸುತ ಜೀವರಿಗೆ ತರ್ಪಕನು ತಾನಾಗಿ ||
ಪೊಂದಿಕೊಂಡಿಹ ಪರಮ ಕರುಣಾ
ಸಿಂಧು ಶಾಶ್ವತ ಮನವೆ ಮೊದಲಾ
ದಿಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಭೋಗಿಸುತಿಹನು ವಿಷಯಗಳ || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಗಂಧ ರಸ ರೂಪ ಸ್ವರಿಶ ಶಬ್ದ=ಗಂಧ, ರಸ, ರೂಪ, ಸ್ವರ ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ತನ್ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳ ಪೈಕಿ, ಒಂದೂ ತಾನಲ್ಲ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಅದರದರ=ಶಬ್ದಸ್ವರಾದಿಗಳ, ಪೆಸರಿಂದೆ=ಹೆಸರಿಂದ, ಕರೆಸುತ=ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಜೀವರಿಗೆ, ತರ್ಪಕನು=ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ತಾನಾಗಿ, ಪೊಂದಿಕೊಂಡಿಹ=ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವನು, ಶಾಶ್ವತ=ಶಶ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರನಾಗಿರುವ, ಪರಮಕರುಣಾಸಿಂಧು =ಪರಮ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮನವೆ ಮೊದಲಾದಿಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು=ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ವಿಷಯಾದಿಗಳ= ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಗಳನ್ನು, ಭೋಗಿಸುತಿಹನು=ಜೀವರ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗಂಧ ರಸ ರೂಪ ಸ್ವರ್ಶ ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವುದೂ ತಾನಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾನೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗಂಧರಸಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ವೇದಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವವು. ಅಂತು ಶಬ್ದಸ್ವರಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಜೀವರಿಗೆ ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ಉಣಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವನು. ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ಮನಸ್ಸು ಚಕ್ಷು ಶ್ರೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗೆ ತದಾಕಾರನಾಗಿದ್ದು, ನೋಡುವುದು, ಕೇಳುವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಜೀವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಾನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಅದೂ ಕೂಡ ಜೀವರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಈ ಅಲ್ಪ ಸುಖದಿಂದ ಆಗುವುದೇನು? ಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ಸುಖವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದಿದ್ದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ಸುಖವಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂದು ಭಾವವು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಗಂಧರಸಾದಿ ಮಾತ್ರಾ ಗುಣಗಳ ವಿವರ:- ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳ ಪೈಕಿ ಭೂತತ್ವದ ಮಾತ್ರಾ ಗುಣವು ಗಂಧ. ಈ ಭೂತತ್ವವು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ಐದರ ಪೈಕಿ ಒಂದಾದ ನಾಸಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಇದರ ಮಾತ್ರಾ ಗುಣವೇ ಗಂಧವಾದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ಸುವಾಸನೆಯನ್ನೂ ದುರ್ವಾಸನೆಯನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಗಂಧಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭೂತತ್ವದ ಗುಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಸಿಕೇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರನಾಗಿದ್ದು ನಾಸಿಕೇಂದ್ರಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಂದಲೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಭೂತತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ಮಾತ್ರಾ ಗುಣವಾದ ಗಂಧದಲ್ಲಿಯೂ ತಾನಿದ್ದು ಸುಗಂಧವನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಜೀವರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನು. ದುರ್ಗಂಧದಿಂದಂಟಾಗುವ ಅಸಹ್ಯವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ತಾನುಣದೆ ಜೀವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಣಿಸುವನು. ಅದೇಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ “ಮರಳಿತನಗರ್ಪಿಸಲು ಕೊಟ್ಟದನಂತ ಮಡಿಮಾಡಿ” ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಅದನ್ನು ತಾನು ಭೋಗಿಸಿ ಅನಂತ ಗುಣವಧಿಕಮಾಡಿ ಕೊಡುವನು. ಹೀಗೆ ಭಕ್ತರು ಕೊಟ್ಟ ಪಾಪಗಳನ್ನು ತಾನು ಭೋಗಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಅನಂತ ಗುಣಗಳಧಿಕ ಮಾಡಿ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ತನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ಭಸ್ಮಮಾಡಿಬಿಡುವನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಜೀವರಿಗಾಗಿ ದೇಹಗತವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ದುಃಖಲೇಪರಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಭಕ್ತರು ತನಗೊಪ್ಪಿಸುವ ಪಾಪರಾಶಿಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿಬಿಡುವನು. ಅಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಪಾಪಕೃತ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಅವರಿಗೇನೆ ಉಣಿಸುವನು. ದೇಹಗತವಾದ ಸುಖವನ್ನಾದರೂ ಭಕ್ತರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಾನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನಲ್ಲದೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಸ್ವತಃ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರವು.

ನೀರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೋಯಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾದರೂ ತಾವರೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತೋಯಿಸಲಾರದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಚಕ್ಷು ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯವಾದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರವು. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು ಮನಸ್ಸು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚಕ್ಷು ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡದಿದ್ದರೆ ಆ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಯಾವುದೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಅನ್ಯಮನಸ್ಕರಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಯಾರು ನಿಂತಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಏನು ಹೇಳಿದರೂ

ನಮಗೆ ಕೇಳಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ 'ಮನ ಏವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಯೋಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯವೇ ದೊಡ್ಡದು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮನೋನಾಮಕನಾಗಿ ಮನದೊಳಗಿದ್ದು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ತೃಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಸುಖವನ್ನು ತಾನುಂಟು ಜೀವರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಜೀವರಿಗಿತ್ತು ತಾನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು.

ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಜೀವನು ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರವಣನಯನ ಘ್ರಾಣತ್ವಗ್ರಸ

ನಿವಗಳಲಿ ವಾಕ್ಪಾಣಿ ಪಾದಾ

ದ್ಯವಯವಗಳಲಿ ತದ್ಗುಣಗಳಲಿ ತತ್ಪತಿಗಳೊಳಗೆ ||

ಪ್ರವಿತತನು ತಾನಾಗಿ ಕೃತಿಪತಿ

ವಿವಿಧ ಕರ್ಮಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ

ಭವಕೆಕಾರಣನಾಗಿ ತಿರಿಗಿಸುತಿಹನು ತಿಳಿಸದಲೆ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರವಣನಯನಘ್ರಾಣತ್ವಗ್ರಸ=ಶ್ರವಣ=ಕಿವಿ, ನಯನ=ಕಣ್ಣು, ಘ್ರಾಣ=ಮೂಗು, ತ್ವಗ್ರ=ಚರ್ಮ, ರಸನ=ನಾಲಿಗೆ, ಇವುಗಳಲಿ=ವಾಕ್ಪಾಣಿ ಪಾದಾದ್ಯವಯವಗಳಲಿ=ವಾಕ್=ಬಾಯಿ, ಪಾಣಿ=ಕೈ, ಪಾದ=ಕಾಲು, ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ (ಪಾಯು=ಗುದ, ಉಪಸ್ಥ, ಶಿಶ್ನ, ಇವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಅವಯವಗಳಲಿ, ತದ್ಗುಣಗಳಲಿ=ಕೇಳುವುದು, ನೋಡುವುದು, ಮಾಡುವುದು, ನಡೆಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ, ತತ್ಪತಿಗಳೊಳಗೆ= ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರವಿತತನು=ವ್ಯಾಪ್ತನು, ತಾನಾಗಿ, ಕೃತಿಪತಿ= ಕೃತಿನಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ವಿವಿಧಕರ್ಮವ=ನಾನಾವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ, ಭವಕೆ=ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ, ಕಾರಣನಾಗಿ=ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣನಾಗಿ, ತಿಳಿಸದಲೆ=ಜೀವನಿಗೆ ತಿಳಿಸದಂತೆ, ತಿರುಗುತಿಹನು=ಭೂ, ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಾದಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಿವಿ, ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಚರ್ಮ, ನಾಲಿಗೆಗಳೆಂಬ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಬಾಯಿ, ಕೈ, ಪಾದ, ಗುದ, ಉಪಸ್ಥಗಳೆಂಬ ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ-ಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳು=ಅಂದರೆ ಕೇಳುವುದು, ನೋಡುವುದು, ಆಘ್ರಾಣಿಸುವುದು, ಶೀತೋಷ್ಣಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವುದು, ಉಪ್ಪು, ಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಷಡ್ರಸಗಳ ರುಚಿಯನ್ನರಿಯುವುದು, ಮಾತಾಡುವುದು, ನಡೆಯುವುದು, ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಮಾಡುವುದು, ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ರೇತೋತ್ಸರ್ಜನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಇವುಗಳೇ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಗುಣಗಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತತ್ಪತಿಗಳು ಅಂದರೆ, ಕಿವಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ದಿಗ್ಧೇವತೆಗಳು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಸೂರ್ಯ, ಮೂಗಿಗೆ ಅತ್ತಿನಿದೇವತೆಗಳು, ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ವಾಯು, ರಸಕ್ಕೆ ವರುಣ, ಮುಖಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ, ಕೈಗಳಿಗೆ ದೇವೇಂದ್ರ, ಪಾದಗಳಿಗೆ ಜಯಂತ, ಗುದಕ್ಕೆ ಮಿತ್ರ, ಉಪಸ್ಥೆಗೆ ದಕ್ಷ, ಇಂತಹ ತತ್ಪತಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ತಾನಿದ್ದು, ಕೃತಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರುಗಳಿಂದ ಅವರವರ ಅನಾದಿಕರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನೂ ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜೀವರುಗಳನ್ನು ತಗಲಿಸಿ ಅವರುಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸದೇನೆ, ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದೂ, ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೂ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೂ ಪುನಃ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಾಯುವುದು ಹೀಗೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ತತ್ಪತಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ದೇವತೆಗಳು ಯಾರು ಯಾರು ಯಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ಏಳನೆಯ ಆಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಯಾಗ್ನಿರಾಸ್ಯಂ ನಿರ್ಭಿಸ್ಸಂ ಲೋಕಪಾಲೋವಿಶತ್ಪದಂ ನಿರ್ಭಿಸ್ಸಂ ತಾಲುವರುಣೋ ಲೋಕಪಾಲೋ ವಿಶತ್ಪರೇಃ ||' ಹೀಗೆ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಮೊದಲು 'ಪಾದಾವಸ್ಯ ವಿನ್ಯಿರ್ಭಿಸ್ಸಂ' ಯಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆವಿಗೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಆದಾರದ ಮೇಲೆ ತತ್ಪತಿಗಳ ಸ್ಥಾನ ಗುಣಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೀಗೆ ಕೃತಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗೂ, ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತತ್ಪತಿಗಳಿಲ್ಲದೇ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಜೀವರ ಅನಾದಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಾನು ಗುಣವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುವನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತಕರ್ಮಗಳಂತಲೂ, ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಗಳಂತಲೂ, ನಶ್ವರ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಎರಡು ವಿಧಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿಸಿ ನಶ್ವರವಾದ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಾದಿಗಳ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು. ಸಂಚಿತ ಅಂದರೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಜೀವನು ಮನೋವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ದಿವಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ

ಸಂಚಿತವೆಂತಲೂ, ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಗಾಮಿಯೆಂತಲೂ ಹೆಸರು. ಈಗ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸಂಚಿತಕರ್ಮದ ಫಲಗಳೆಂತಲೂ ಈಗ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು ಎಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿಸಿ ಜೀವರನ್ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪುನಃಪುನಃ ತಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರಣನು. ಇದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಜೀವರು ಅರಿಯರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಬಲ್ಲನು. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವರಿಂದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರೂ ಅವರವರ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗುಣಿಗುಣಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಗುಣಿಗುಣ
ನೆನಿಸುವನು ಗುಣಬದ್ಧನಾಗದೆ
ಗುಣಜಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯ ಫಲಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಚೇತನಕೆ ||
ಉಣಿಸುತವರೊಳಗಿದು ವೃಜನಾ
ದರ್ಶನಚಿದಾನಂದೈಕದೇಹನು
ಕೊನೆಗೆ ಸಚರಾಚರ ಜಗದ್ಭುಕ್ತುವೆನಿಸವನವ್ಯಯನು || ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಗುಣಿಗುಣಗಳೊಳಗಿದ್ದು=ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ, (ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರು ಎಂಬ ಜೀವರೊಳಗೂ ಎಂದರ್ಥ) ಗುಣಗಳೊಳು, ಸತ್ಯ, ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು, ಗುಣಬದ್ಧನಾಗದೆ=ತಾನು ಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗದೆ ಗುಣಿಗುಣನೆನಿಸುವನು=ಗುಣ=ಸತ್ವರಜಸ್ತಮಃ ಸ್ವಭಾವಗಳುಳ್ಳ ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸ ತಾಮಸರೆಂತಲೂ, ಗುಣನು=ಸತ್ವಗುಣ, ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣನೆಂತಲೂ, ಎನಿಸುವನು= ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು. ಗುಣಜ=ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಜೀವರು ಮಾಡುವ ಗುಣಜನ್ಯವಾದ, ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಫಲ=ಪುಣ್ಯ=ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು, ಅಪುಣ್ಯ=ಪಾಪಫಲಗಳನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಚೇತನಕೆ= ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಕಲಿಪರಂತವಾದ ಚೇತನ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಅವರೊಳಗಿದು=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಉಣಿಸುತ=ಸತ್ವಗುಣಜನ್ಯವಾದ ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತಾ ಚೇತನಗಳಿಗೂ, ರಜೋಗುಣಜನ್ಯವಾದ, ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಫಲವನ್ನು ರಾಜಸರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ, ತಮೋಗುಣ ಜನ್ಯವಾದ ಪಾಪಫಲಗಳನ್ನು ತಾಮಸರಾದ ದೈತ್ಯದಾನವರಿಗೂ ಉಣಿಸುತ್ತ, ವೃಜನಾರ್ಥನ=ವೃಜಿನ=ಪಾಪಗಳನ್ನು, ಆದರ್ಶನ=ನಾಶಮಾಡುವ, ಚಿದಾನಂದೈಕದೇಹನು=ಚಿತ್=ಜ್ಞಾನವೇನು, ಆನಂದ=ಸಂತೋಷವೇನು ಇವುಗಳೆ, ಏಕ ಮುಖ್ಯವಾದ, ಅಥವಾ ಸಮರಹಿತವಾದ ದೇಹನು=ದೇಹವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಕೊನೆಗೆ= ಪ್ರಳಯಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ, (ಸಂಕರಣ ರೂಪದಿಂದ ರುದ್ರಾಂತರಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು) ಸಚರಾಚರಜಗದ್ಭುಕ್ತು= ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವ (ರುದ್ರದೇವರ ಫಲನೇತ್ರ ಜನ್ಯವಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವನು ಎಂದರ್ಥ) ಯೆನಿಸು=ಸಚರಾಚರ ಜಗದ್ಭುಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯುವನು, ಅವ್ಯಯನೂ=ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ, ಸಚರಾಚರ ಜಗದ್ಭುಕ್ತು=ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನುಂಗಿ ತನ್ನದರದಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ಯೆನಿಸು=ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಗುಣವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಗುಣಿಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸತ್ವಗುಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು ಸಾತ್ವಿಕರೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು. ರಾಜಸರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ರಜೋಗುಣ ಉಳ್ಳವರು. ತಾಮಸರೆಂದರೆ ತಮೋಗುಣ ಉಳ್ಳ ದೈತ್ಯದಾನವರು. ಇಂತಹ ಗುಣಿಗಳಾದ ದೇವ ಮನುಷ್ಯ ದೈತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಆಯಾನಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿದ್ದು ರುದ್ರನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮ ಉಳ್ಳವನಾಗುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಮನುಷ್ಯರ ನಾಮಧೇಯ ಯುಕ್ತನಾಗುವನು. ದೈತ್ಯದಾನವರಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನಾಮಧೇಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಸತ್ವಗುಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಸತ್ವಗುಣನೆಂತಲೂ ರಜೋಗುಣದಲ್ಲಿದ್ದು ರಜೋಗುಣನೆಂತಲೂ, ತಮೋಗುಣದಲ್ಲಿದ್ದು ತಮೋಗುಣನೆಂತಲೂ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸತ್ವಾದಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗುವನೇ ಹೊರತು ಆ ಗುಣಗಳಿಗೆ ತಾನು ಎಂದಿಗೂ ಒಳಗಾಗನು. ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸತ್ವಗುಣ ಜನ್ಯವಾದ ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು. ರಾಜಸರಾದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು ರಜೋ ಗುಣ ಜನ್ಯವಾದ ಮಿಶ್ರಫಲವನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಉಣಿಸುವನು. ತಾಮಸರಾದ ದೈತ್ಯ ದಾನವರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ತಮೋಗುಣ ಜನ್ಯವಾದ ಪಾಪ ಫಲವನ್ನು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು. ತಾನು ಪರಕೀಯರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ವೃಜಿನಾರ್ಥನನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ತಾನು ಪಾಪಿಯಾದರೆ ಪರರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವೆಂತು? ಪರರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಪಾಪರಹಿತನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪಾಪರಹಿತನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುವನು.

ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನನಂದ ಸ್ವರೂಪರೇ ಆದರೂ ಅವರುಗಳು ಪರಿಮಿತಿಯುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಉಳ್ಳವರು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಾನಂದವು ಅಪರಿಮಿತವಾದ-ಸಮಾನರಹಿತವಾದುದು. ಅದಲ್ಲದೆ ಪರಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವು ಪರಮಾತ್ಮನದು. ರಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನಾನಂದವು ಭಗವದಧೀನವಾದುದು. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಳಯಕ್ಕೆ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು ಸಂಕರ್ಮಣ ನಾಮಕನಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲಾ ದಹಿಸುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ತತಃ ಸಾಂವರ್ತಕೋ ವನ್ದಿ ಸಂಕರ್ಮಣ ಮುಖೋತ್ತಿತಃ| ದಹತ್ಯನಿಲವೇಗೋತ್ಕಃ ಶೂನ್ಯಾನ್ಮೂವಿವರಾನ್ತಥಾ|| ” ತದನಂತರ ಸಂಕರ್ಮಣ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟ ಸಂವರ್ತಾಗ್ನಿಯು ಶೂನ್ಯವಾದ ಭೂವಿವರಗಳನ್ನು ದಹಿಸುವುದು ಎಂದು ಬರದಿದೆ. ಚರಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದರೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುರಾಸುರ ನರಪಿಪೀಲಿಕಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಅಚಲವೆಂದರೆ ಚಲಿಸದೆ ಇರುವ ಸ್ಥಿರವಸ್ತುಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನುಂಗಿತನ್ನದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಟಪತ್ರಶಾಯಿಯಾಗುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಚರಾಚರ ಜಗದ್ಭಕ್ತ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರೂ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ನಾಶವೂ ಇಲ್ಲದಕಾರಣ ಅವ್ಯಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಗವನ್ಮಹಾತ್ಮ್ಯಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ವಿದ್ಯ ತಾನಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬನಿ
ರುದ್ಧ ದೇವನು ಸರ್ವ ಜೀವರ
ಬುದ್ಧಿಯೋಳ್ ನೆಲಸಿದ್ದು ಕೃತಿಪತಿ ಬುದ್ಧಿಯನಿಸುವನು ||
ಸಿದ್ಧಿಯನಿಸುವ ಸಂಕರ್ಮಣ ಪ್ರ
ಸಿದ್ಧನಾಮಕ ವಾಸುದೇವನ
ವದ್ಯರೂಪಚತುಷ್ಪಯಗಳರಿತವನೆ ಪಂಡಿತನು || ೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅನಿರುದ್ಧ ದೇವರು=ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತಾನು, ವಿದ್ಯಯೆಂದು=ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿದ್ಯೆಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಕೃತಿಪತಿ=ಕೃತಿದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು, ಸರ್ವಜೀವರ=ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರುಗಳ, ಬುದ್ಧಿಯೋಳ್=ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದು=ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಬುದ್ಧಿಯನಿಸುವನು=ಬುದ್ಧಿಯೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಸಂಕರ್ಮಣ=ಸಂಕರ್ಮಣ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸಿದ್ಧಿಯನಿಸುವ=ಸಿದ್ಧಿಯೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ವಾಸುದೇವ=ವಾಸುದೇವ ನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಮಕ=ಪ್ರಸಿದ್ಧನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಅನವದ್ಯರೂಪ ಚತುಷ್ಪಯಗಳ=ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಈ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ಅರಿತವನೇ=ತಿಳಿದವನೇ, ಪಂಡಿತನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅನಿರುದ್ಧನು ವಿದ್ಯೆಯೊಳಗಿದ್ದು, ವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಬನು. ವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ, “ವಿದ್ಯಾತ್ಮನಿಭಿದಾಬೋಧಃ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಚಿಂತನೆ (ವಿದ್ಯೆ) ಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾಯು ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾರೋ ಅವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದು. ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ “ದೈವೋ ವಿಸ್ತರಶಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಆ ಸುರೀಂ ಪಾರ್ಥಮೇಶ್ವರಃ | ಈಶ್ವರೋಹ ಮಹಂ ಭೋಗೀ ಸಿದ್ಧೋಹಂ ಬಲವಾನ್ ಸುಖೀ|| ಆಡ್ಯೋಭಿಜನವಾನಸ್ಮಿಕೋನ್ಯೋಸ್ತಿ ಸದೃಶೋಮಯಾ || ಯಕ್ಷೈಃ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ಮೋದಿಷ್ಯೆ ಇತ್ಯಜ್ಞಾನ ವಿಮೋಹಿತಾಃ|| ” ಇತ್ಯಾದಿ. ಆಸುರವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು! ನಾನೇ ಪರಮೇಶ್ವರನು. ನಾನೇ ಭೋಗಿ. ನಾನೇ ಸಿದ್ಧನು; ಬಲಾಡ್ಯನು; ಸುಖಿಯು; ಭಾಗ್ಯವಂತನು; ಜನವಂತನು; ನನಗೆ ಸಮಾನರಾರಿರುವರು? ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. ದಾನವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ಆನಂದಪಡುವೆನು; ಎಂದು ಇಂತಹ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಹಿತರಾಗಿರುವವರೇ ಅಸುರರು ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪಾರ್ಥನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವನು. ಇದೇ ಅವಿದ್ಯೆಯು. ಈ ವಿದ್ಯೆ ಅವಿದ್ಯೆಗಳೆರಡೂ ಅಹಂಕಾರದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟುವುವು. ನಾನು ಸೇವಕನು; ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಬ್ಬು. ಸರ್ವ ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣನು. ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೂ ಅಹಂಕಾರವೇ ಕಾರಣವು. ನಾನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೂ ಅಹಂಕಾರವೇ ಕಾರಣವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿದ್ಯೆಯೊಳಗಿದ್ದು ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೃತಿಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸರ್ವಜೀವರ ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವನು. ಬುದ್ಧಿಯೆಂದರೆ “ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸ್ಥಾನಶೇನಯೇನಾಸೌ ನಿಶ್ಚಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಚನದಿಂದ-ಇದೋ! ಅದೋ! ಎಂಬ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಅಥವ ಅದೆ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವ ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಂಕರ್ಮಣ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಿದ್ಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವನು. ಸಿದ್ಧಿ ಅಂದರೆ, ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವು. ಚಿತ್ತವು ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರಭೇದವೇ ಆದರೂ ಬುದ್ಧಿಯು ದುರ್ವಿಷಯ ಸದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವುದು. ಸದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದೇ ಚಿತ್ತವು. ಇದರಿಂದಾಗುವ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವೇ ಸಿದ್ಧಿಯು. ಇಂತಹ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಮಣನಿದ್ದು ಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವನು.

ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಮನಸ್ಸೇ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೂ ನಡಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನೋನಿಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಮನೋನಿಗ್ರಹ ಮಾಡದೆ ಮನಬಂದಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವನು ಪಾಪಿಯಾಗುವನು. ಇಂತಹ ಮನಃ ಸ್ವಾಧೀನತೆಯೆಂಬ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವಾದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಹೀಗೆ ಅಹಂಕಾರ ಜನ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯೆ, ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಗುವ ನಿಶ್ಚಯ ಜ್ಞಾನ, ಚಿತ್ತದಿಂದಾಗುವ ಸಿದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಿದ್ಯೆ, ಬುದ್ಧಿ, ಸಿದ್ಧಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವವನಾದರೂ ಅವದ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದೋಷನಾಗಿಯೂ ಇರುವನು. ಈ ರೀತಿಯಾದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನೇ ಪಂಡಿತನು.

ಹೀಗೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ವಾಸುದೇವ ಪರಂತವಾದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಈಗ ಐದನೆಯದಾದ ನಾರಾಯಣ ರೂಪ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

**ತನುಚತುಷ್ಟಯಗಳೊಳು ನಾರಾ
ಯಣನು ಹೃತ್ಕಮಲಾಖ್ಯ ಸಿಂಹಾ
ಸನದೊಳನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ ||
ತನಗತಾನೇ ಸೇವ್ಯಸೇವಕ
ನೆನಿಸಿ ಸೇವಾಸಕ್ತ ಸುರರೊ
ಳನವರತ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಸೇವೆಯಕೊಂಬನವರಂತೆ || ೨ ||**

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ತನುಚತುಷ್ಟಯಗಳೊಳು=ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ತನ್ನ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ, ನಾರಾಯಣನು ಹೃತ್ಕಮಲಾಖ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನದೊಳು=ಹೃದಯ ಕಮಲವೆಂಬ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ, ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತೆ=ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ, ತಾನೆ=ನಾರಾಯಣ ರೂಪಿಯಾದ ತಾನೇ, ಸೇವ್ಯ ಸೇವಕನೆನಿಸಿ ನಾರಾಯಣ ರೂಪದಿಂದ ಸೇವ್ಯನಾಗಿಯೂ, ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸೇವಕನಾಗಿಯೂ, ಎನಿಸಿ=ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿ, ಸೇವಾಸಕ್ತ ಸುರರೊಳು=ತನ್ನ ಸೇವಾನಿರತರಾದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅನವರತ=ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, ನೆಲೆಸಿದ್ದು=ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಅವರಂತೆ= ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೊಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಸೇವೆಯಕೊಂಬ=ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಅಥವಾ ಅವರಂತೆ=ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಾನು ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾರಾಯಣ ರೂಪದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೃತ್ಯವೇನೆಂದರೆ:-

ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ತನ್ನ ಶರೀರಗಳ ಹೃದಯ ಕಮಲಗಳೆಂಬ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅಂದರೆ ಅನಿರುದ್ಧ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಹದ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನು ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇದರಂತೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವರೂಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದೊಂದು ರೂಪದ ಹೃದಯ ಕಮಲವೆಂಬ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ನಾರಾಯಣ ರೂಪದಿಂದಿದ್ದು ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಸೇವ್ಯನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಭಾವವು. ಹೀಗೆ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಾ ನಾರಾಯಣ ರೂಪದಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ತಾನೇ ಸೇವ್ಯ ಸೇವಕನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಇದಲ್ಲದೆ ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವ, ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಹೃದಯಕಮಲ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ರೂಪಚತುಷ್ಟಯಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪದಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:-“ತನುಚತುಷ್ಟಯಗಳೊಳು” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ನಾಲ್ಕು ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರವೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೂ ದೇಹಾವರಣಗಳುಂಟು. ಅವಾವುವೆಂದರೆ, ಮೊದಲು ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪದೇಹ, ಎರಡನೆಯದು ಲಿಂಗದೇಹ. ಅದು ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಆವರಣವಾಗಿರುವುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅನಿರುದ್ಧ ದೇಹವು ಆವರಣಭೂತವಾಗಿರುವುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಈ ಸ್ಥೂಲದೇಹ ಇರುವುದು. ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಈ ನಾಲ್ಕು ದೇಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೃದಯಕಮಲ ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಜೀವರೂಪನಾಗಿ ಜೀವನಲ್ಲಿದ್ದು ಸೇವೆಮಾಡಿ, ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ರೂಪದಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಮಿಗಲಾದ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಒಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜಾಗ್ರದಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಜೀವರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜಾಗರ ಸ್ವಪ್ನಗಳು ವರ
ಭೋಗಿಶಯನ ಬಹುಪ್ರಕಾರ ವಿ
ಭಾಗ್ಯೈಶಿ ನಿರಂಶಜೀವರ ಚಿಚ್ಚರೀರವನು ||
ಭೋಗವಿತ್ತು ಸುಷುಪ್ತಿ ಕಾಲದಿ
ಸಾಗರವ ನದಿಕೂಡುವಂತೆ ವಿ
ಯೋಗರಹಿತನು ಅಂಶಗಳ ಯೇಕತ್ರವೈದಿಸುವ || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವರಭೋಗಿಶಯನ=ವರ=ಉತ್ತಮವಾದ, ಭೋಗಿ=ಸರ್ಪವೇ ಅಂದರೆ ಶೇಷದೇವರೆ, ಶಯನ=ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಜಾಗರಸ್ವಪ್ನಗಳೊಳು=ಜಾಗರ=ಜೀವರ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವಪ್ನಗಳೊಳು=ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನಿರಂಶಜೀವರ=ಅಂಶರಹಿತರಾದ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಜೀವರ, ಚಿಚ್ಚರೀರವನು, ಬಹುಪ್ರಕಾರ=ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ವಿಭಾಗ್ಯೈಶಿ=ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಭೋಗವಿತ್ತು=ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಿ=ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಯೋಗರಹಿತನು=ವಿಯೋಗಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಾಗರವ ನದಿಕೂಡುವಂತೆ= ಸಮುದ್ರವನ್ನು ನದಿಯು ಸೇರುವಂತೆ, ಅಂಶಗಳ=ಜೀವರ ಅಂಶಗಳನ್ನು, ಏಕತ್ರ=ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಐದಿಸುವ= ಸೇರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶೇಷಶಯನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ನಾವು ಎಚ್ಚತ್ತು ವ್ಯವಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನಿರಂಶರೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಜೀವರೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಜೀವರ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾದ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹವನ್ನು, ಮನುಷ್ಯ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಗೋವು, ಎಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರವರಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಧನಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಭೋಗಪಡಿಸುವನು. ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಂಡಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ, ಜನರು, ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ನಿರಂಶಜೀವರ ಸ್ವರೂಪದೇಹಗಳನ್ನೂ, ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳನ್ನೂ ಅಂಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಮಾಡುವನು. ಅಂದರೆ, ನಾವು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಂಧುವರ್ಗವನ್ನು, ಆನೆ, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, ಕಾಣುವೆವೋ ಅವುಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳಲ್ಲ, ಆ ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾಗಿ ಬಂಧುಗಳನ್ನೇ ಕಂಡಂತಿರುವುದು. ಅದರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾವು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಜನರ ಅಥವಾ ಆನೆ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ಜೀವರುಗಳ ಅಂಶವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅವರ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಗಳಂತೆ ಬೇರೆ ದೇಹಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ ಭೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಸುವನು. ತಿರಿಗಿ ಗಾಢನಿದ್ರೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಜೀವರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಆ ಅಂಶವು ವಿಭಾಗಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟತ್ತೋ ಅಲ್ಲಿಗೇನೇ ಸೇರಿಸಿಬಿಡುವನು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರೋದಕವು ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಆವಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಮೇಘದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮಳೆಯಾಗಿ ಕರೆದು ಅದೇ ಉದಕವೇ ನದಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಸೇರುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾದ ಅಂಶವು ಮತ್ತೂ ಪೂರ್ಣಾಂಶ ಜೀವರಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವಾಗುವುದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಾಂಶಜೀವರೆಂತಲೂ, ನಿರಂಶಜೀವರೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಉಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದಂಶದಿಂದ ತಮ್ಮ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲದೇಹದಿಂದ ವಾಸಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವುದು, ಅಥವಾ ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ತಮ್ಮ ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶದಿಂದ ಜನಿಸುವುದು, ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರೇ ಸಾಂಶರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉದಾಹರಣೆ:- ವಾಯುದೇವರು ಮೂಲ ರೂಪದಿಂದ ತಮ್ಮ ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಂಶದಿಂದ ಹನುಮ ಭೀಮಾದ್ಯವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರದೇವರು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಂಶದಿಂದ ಅರ್ಜುನನಾಗಿಯೂ ವಾಲಿಯಾಗಿಯೂ ಜನಿಸಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರ ಕರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಸಕಲರ ಕರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದಿದ್ದು, ಕೈಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಂಶರೇ. ಮತ್ತು ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರೂ ಸ್ಥೂಲದೇಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದಲೂ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿಯೂ ಇರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಇಂತಹ ದೈತ್ಯರೂ ಕೂಡ ಸಾಂಶರೇ. ಮನುಷ್ಯಾದಿ ತೃಣಾಂತರಾದ ಜೀವರು ಮಾತ್ರ ಹೀಗೆ ಸಾಂಶರಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ನಿರಂಶಜೀವರೆಂದರಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಇವರಿಗೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಂಶತ್ವವು ಬರುವುದು.

ಆಧಾರ:- ವಾಮನ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ “ನಿರಂಶಾನಾಂಚ ಜೀವಾನಾಂ ಕ್ಷಚಿತ್ಸಾಂಶತ್ವಮಿಷ್ಟತೆ ಲೋಕಾಂತರೇಷು ಸಾಂಶತ್ವಂ ಸುಖಾದೇವ ಭವಿಷ್ಯತಿ”॥ ನಿರಂಶರಾದ ಜೀವರಿಗೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಂಶತ್ವವು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇವರು ಪುಣ್ಯಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ಗಾದಿಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಾಂಶರಾಗುವರು. ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಸಾಂಶರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಆದರೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಮಾಡಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವಾಗ ನಿರಂಶ ಜೀವರನ್ನು ಕೂಡ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸಾಂಶರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು. “ಅನಂಶಸ್ಯಾಪಿ ಜೀವಸ್ಯ ವಿಭಾಗಂ ಬಹುಧಾಹರಿಃ | ಕೃತ್ವಾಭೋಗಾನ್ವಿದಾಯೈವ ಚೈಕೈಮಾಪದ್ಯತೇ ಪುನಃ”॥ ನಿರಂಶರಾದ ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಜೀವನ ಅಂಶವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಾಂತರವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಸ್ಥಲಾಂತರಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಗಜತುರಗಾದಿಗಳ ಅಂಶವನ್ನು ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಆಯಾ ಜೀವರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿಬಿಡುವನು. ಎಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾ ರೂಪನಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಜೀವನೊಂದಿಗೆ ಇರುವವನಾದುದರಿಂದ ವಿಯೋಗ ರಹಿತನೆಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಯು ಅದ್ಭುತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಭಾರ್ಯಾರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಕಾರಣ
ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕ
ಪ್ರೇರಕರೂಪಗಳಿಂದ ಪಟತಂತುಗಳವೊಲಿದ್ದು ||
ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಂತೆ ತನ್ನಯ
ವೀರ್ಯದಿಂದಲಿ ಕೊಡುತ ಕೊಳುತಿಹ
ನಾರ್ಯರಿಗೆ ಈತನ ವಿಹಾರವು ಗೋಚರಿಪುದೇನೋ || ೯ ||

ಪದಾರ್ಥ:-ಭಾರ್ಯರಿಂದ=ಶ್ರೀ ಭೂ ದುರ್ಗಾನಾಮಕರಾದ ಹೆಂಡರುಗಳಿಂದ, ಒಡಗೂಡಿ=ಸಮೇತನಾಗಿ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳು= ಕಾರಣ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತಳಾದ ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳಿ= ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗತ್ತು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರೇರಕ ಪ್ರೇರಕರೂಪಗಳಿಂದ=ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಪಟತಂತುಗಳ ವೋಲ್=ಪಟ=ವಸ್ತ್ರ, ತಂತು=ದಾರ, ಇವುಗಳಂತೆ ಇದ್ದು, ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಂತೆ=ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳು, ಸಮುದ್ರೋದಕವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಮೇಘದಲಿಟ್ಟು, ಮತ್ತು ಮಳೆರೂಪದಿಂದ ಸಮುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ತುಂಬುವಂತೆ, ತನ್ನಯ ವೀರ್ಯದಿಂದಲಿ= ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ, ಕೊಡುತ=ಜೀವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ, ಕೊಳುತಿಹನು=ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅನಾರ್ಯರಿಗೆ=ನೀಚರಿಗೆ, ಇವನ ವಿಹಾರವು=ಆಟವು, ಗೋಚರಿಪುದೇನೋ=ತಿಳಿಯುವುದೇನೋ ಎಲೈ ಮಾನವ! ಅಥವಾ, ಕೊಡುತಿಹನು ಆರ್ಯರಿಗೆ ಎಂದು ಪದಮಾಡಿದರೆ ಆರ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಾದರೂ ಸಾಕಲ್ಯವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದೇ? ಅಂದರೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲರೆಂದು ಅರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಶ್ರೀ ಭೂ ದುರ್ಗಾಖ್ಯ ಭಾರ್ಯರಿಂದ ಸಮೇತನಾಗಿ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾರಣಳು ಜಡಪ್ರಕೃತಿ; ಕಾರ್ಯವು ಜಗತ್ತು ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಶುಕ್ರ ಶೋಣಿತವಾದ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಕಾರ್ಯ. ವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೀಜ, ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದವು ಕಾರಣ. ಕಾರ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳು. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಏರ್ಪಡುವುವು. ಕಾರಣ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕರೂಪದಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕರೂಪದಿಂದಲೂ, ದಾರಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕು ನೆಯ್ಯುವುದರಿಂದ ದಾರಗಳೇ ವಸ್ತುರೂಪವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಕಾಣುವುವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವನು. ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉದಕವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿ ಮೇಘಗಳಲ್ಲಿರಿಸಿ ಅವುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಮಳೆಗೆರೆದು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ತುಂಬುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಭಕ್ತರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು. ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಜನರಿಗೆ ಇವನ ಮಹಿಮೆಯು ಗೋಚರವಾಗುವುದೇ? ಇಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೂ ಮಹಿಮೆಯು ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಗೋಚರವಾಗುವುದೇ? ಯಥೋಚಿತವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವದು.

ಜನಕ ತನ್ನಾತ್ಮಜಗೆ ವರಭೂ
ಷಣ ದುಕೂಲವ ತೊಡಿಸಿ
ವಂದನೆಯ ಕೈಕೊಳುತವನ ಹರಸುತ ಹರುಷಪಡುವಂತೆ ||

ವನರುಹೇಕ್ಷಣ ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕ
ನೆನಿಸಿ ಪೂಜಾಸಾಧನ ಪದಾ
ರ್ಥನು ತನಗೆತಾನಾಗಿ ಫಲಗಳನೀವ ಭಜಕರಿಗೆ || ೧೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಜನಕ=ತಂದೆಯು, ತನ್ನಾತ್ಮಜಗೆ=ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ, ವರಭೂಷಣ ದುಕೂಲವ=ವರ=ಉತ್ತಮವಾದ, ಭೂಷಣ= ಒಡವೆಗಳನ್ನು, ದುಕೂಲವ=ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೊಡಿಸಿ, ವಂದನೆಯ=ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ=ಸ್ವೀಕರಿಸುತ, ಅವನ=ಆ ಮಗನನ್ನು, ಹರಸುತ=ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತ, ಹರುಷಪಡುವಂತೆ=ಸಂತೋಷಪಡುವಂತೆ, ವನರುಹೇಕ್ಷಣ =ಕಮಲನೇತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕನೆನಿಸಿ=ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜಕನಾಗಿಯೂ ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕನೆಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದು, ಪೂಜಾಸಾಧನ ಪದಾರ್ಥನು=ಪೂಜಾಸಾಧನವಾದ ಗಂಧ ಪುಷ್ಪಾದಿ ಸ್ವರೂಪನು, ತನಗೆ=ತನ್ನ ಪೂಜಾಕ್ಕೆ, ತಾನಾಗಿ=ತಾನೇ ಆಗಿ, ಭಜಕರಿಗೆ=ತನ್ನನ್ನು ಭಜನಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಫಲಗಳನು=ಫಲಗಳನ್ನು, ಈವ=ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಒಡವೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿ, ಆ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುವಂತೆ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಗುರುಜನರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜಾಮಾಡುವನು. ತನ್ನಿಂದ ಸೃಷ್ಟರಾದ ಮಕ್ಕಳಂತಿರುವ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜಾಮಾಡಿ, ಅವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಪ್ರತಿಮಾರೂಪದಿಂದಲೂ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅವರುಗಳಿಗೆ ಅದರ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಅನ್ನವಸ್ತುಭರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸೌಖ್ಯಗಳುಂಟು ಮಾಡಿ ತಂದೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುವಂತೆ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುವನು. ಮತ್ತು ಪೂಜಾಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಫಲ, ಪುಷ್ಪ, ಗಂಧಾಕ್ಷತೆ ತಾಂಬೂಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ತಾನೇ ಇದ್ದು, ತನ್ನ ಪೂಜಾಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸಾಧನೆಯಾಗುವನು. ಪೂಜಾ ಮಾಡಿದ ಫಲವನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಈ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರೇರಕ ಪ್ರೇರನಾಗಿಯೂ ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕನಾಗಿಯೂ, ಪೂಜಾಸಾಧನ ದ್ರವ್ಯರೂಪನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ಪೂಜಾಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಫಲವನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ಕೊಡುವನು, ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಜೀವನ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಕಾಣುವುದು. ಆದರೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಎಂದಿಗೂ ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಅವರೆಂದೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಭಗವದ್ಗೀತೆ ೧೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಅಧಿಷ್ಠಾನಂ ತಥಾ ಕರ್ತಾ ಕಾರಣಂಚ ಪೃಥಗ್ವಿಧಂ ವಿವಿಧಾಚ ಪೃಥಕ್ವೇಷ್ವ ದೈವಂ ಚೈವಾತ್ರ ಪಂಚಮಂ ಶರೀರ ವಾಚ್ಛನೋಭಿಯತ್ಕರ್ಮ ಪ್ರಾರಬತೆ ನರಃ| ನ್ಯಾಯ್ಯಂವಾ ವಿಪರೀತಂವಾ ಪಂಚೈತೇ ತಸ್ಯಹೇತವಃ|| ” ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನು ಪುಣ್ಯಪಾಪದಿ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಐದು ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ (೧) ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಅಂದರೆ ದೇಹ, ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದವು (೨) ಕರ್ತಾ-ವಿಷ್ಣು (೩) ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದ ಕಾರಣ, ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಸೃಷ್ಟವಾದಿಗಳು (೪) ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಚೇಷ್ಟಾ, ಅಂದರೆ ಕೈ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವುದು, ನಡಿಯುವುದು, ಮೊದಲಾದವು. ಧ್ಯಾನಾದಿ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. (೫) ದೈವ ಅಂದರೆ ಅದೃಷ್ಟ ಅಥವಾ ಕರ್ತಾ-ಜೀವ, ದೈವ ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂದರ್ಥ.

ಮನುಷ್ಯನು ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಪಾಪ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಗಲಿ ಇವು ೫ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುವು “ತತ್ರೈವ ಸತಿಕರ್ತಾರಮಾತ್ಮಾನಂ ಕೇವಲಂತುಯಃ | ಪಶ್ಯತ್ಯಕೃತ ಬುದ್ಧಿತ್ವಾನ್ನಸ ಪಶ್ಯತಿ ದುರ್ಮತಿಃ”|| ಇದು ಹೀಗಿರಲು ಯಾವ ಪುರುಷನು ತಾನೇ ಕೇವಲ ಕರ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದವನಾದುದರಿಂದ ಆ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ಏನೂ ಅರಿಯದವನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. “ಯಸ್ಯನಾಹಂ ಕೃತೋಭಾವೋ ಬುದ್ಧಿಯಸ್ಯನಲಿಪ್ಯತೇ | ಹತ್ವಾಪಿಸ ಇಮಾನೋಕಾನ್ ಹಂತಿ ನನಿಬದ್ಯತೇ”|| ಯಾವನಿಗೆ ನಾನು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ ಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಯಾವನ ಬುದ್ಧಿಯು ಫಲರಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾಗುವುದೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕವನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸಿದರೂ ಸಂಹರಿಸಿದ ಪಾಪ ಭಾಗಿಯಾಗನು. ಆ ಪಾಪದಿಂದ ಅವನು ಬದ್ಧನಾಗನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸಲು ಹುಟ್ಟಿದವರು ರುದ್ರದೇವರು ಯಮದೇವರು. ಇವರಿಗೆ ಸ್ವಕೃತ್ವಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿದ ಪಾಪ ಲೇಪವು ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರನು ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಪಾಪಲಿಪ್ತನಾದುದಾಗಿ ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು. ಅದರ ಮೂಲ ಕಾರಣವು ಅವರ ಸ್ವಲ್ಪವಾದ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಹಂಕಾರವೇ ಎಂದರಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೧೪ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಮೊದಲು ೧೨ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆವಿಗೂ ಭಗವತ್ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದು ತನ್ನ ಕರ್ತೃತ್ವ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ೧೮ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಅವತಾರಿಕೆ. (ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಕೃತ ಗೀತಾವಿವೃತ್ತಿ). “ನನು ಜೀವಸೃಷ್ಟತಃ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವೇ ಯಜೇತೇತ್ಯಾದಿ ವಿಧೀನಾಂ ವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ || ಜಡೇಶ್ವರ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ತದ್ವಿಷಯತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ || ಜ್ಞಾನಮಿತಿ” ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ “ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಮೋಯಜೇತ,

ಅಹರಹಸ್ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಸೀತ” ಸ್ವರ್ಗಪೇಕ್ಷಿಯುಳ್ಳವನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮವೆಂಬ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾತಃಸ್ನಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುವು. ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ, ಈಶ್ವರಿನಿಗೂ, ಮುಕ್ತರಿಗೂ ಈ ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಜೀವರಿಗಾಗಿಯೇ ಈ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿರಬೇಕು. ಅವರಿಗೂ ಸ್ವತಃ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲದಮೇಲೆ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಡುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. “ಜ್ಞಾನಂಜ್ಞೇಯಂ ಪರಿಜ್ಞಾತಾ ತ್ರಿವಿಧಾ ಕರ್ಮ ಚೋದನಾ | ಕರಣಂ ಕರ್ಮಕರ್ತೇತಿ ತ್ರಿವಿಧಃ ಕರ್ಮಸಂಗ್ರಹಃ|| ” ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕರ್ಮಚೋದನಾ ಅಂದರೆ ಕರ್ಮಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಜ್ಞಾನವೆಂತಲೂ ಜ್ಞೇಯವೆಂತಲೂ ಪರಿಜ್ಞಾತಾಯಂತಲೂ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಇರುವುದು. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯೀಭೂತವಾದುದು. ಅಂದರೆ ‘ಯಜೇತ’ ಯಜನಮಾಡಬೇಕು ‘ಉಪಾಸೀತ’ ಉಪಾಸನಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಯಜನಕ್ಕೂ ಉಪಾಸನಕ್ಕೂ ವಿಷಯೀಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವಾವುದು. ಯಜ್ಞ ಪುರುಷ ಸವಿತಾ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು. ಅಥವಾ ಯಾಗಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನವಾಚಕವಾಗಬಹುದು. ಜ್ಞೇಯಂ ಅಂದರೆ (ಚೇಷ್ಟಾ) ವ್ಯಾಪಾರಗಳು. ಅವು ಯಾವು ಅಂದರೆ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುವುದು. ದೇಹಾದ್ಯಧಿಷ್ಠಾನಗಳು-ಪುರುಷಾರ್ಥ ಲಕ್ಷಣ. ಇವೆಲ್ಲವು ಜ್ಞೇಯವಾಚಕವು. ಪರಿಜ್ಞಾತನು ಯಾರೆಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞನು ಸರ್ವ ಪ್ರೇರಕನು ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದ ಜೀವರಾಶಿಯು, ಈ ಮೂರು ನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಪ್ರೇರಣೆಯಾಗುವುದು. ‘ದಧಿತ್ರಪು ಸಂಪ್ರತ್ಯ ಕ್ಷೋಜ್ಜರ ಇತ್ಯಾದಾವಿವನಿಮಿತ್ತ ನಿಮಿತ್ತಿನೋರ ಭೇದೋಪಚಾರೇಣ ನಿಮಿತ್ತ ತ್ರೈವಿಧ್ಯೇನ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಚೋದನಾತಿ ತ್ರಿವಿಧೇತ್ಯುಪಚರತೇ|| ಯಜತೇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಸ್ಮಾರ್ತವಿಧೌಸತಿ ಸ್ವಾಪ್ನವೃತ್ತಿ ವಿಷಯ ಪ್ರೇರಣಾಜ್ಞಾನಂಭವತಿ || ತತಶ್ಚೇಚ್ಛಾಪ್ರಯತ್ನರೂಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿರಾತ್ಮ ಸನ್ನಿಹಿತೇಶ್ವರ ಪ್ರೇರಣಯಾ ಪುಮರ್ಥಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಕರ್ಮಣಿ ಜೀವಸ್ಯ ಭವತಿ ಇತಿ ವಿಧಿಜ್ಞಾನಾದೇಃ ಕರ್ಮ ಚೋದನಯಾಶ್ಚ ನಿಮಿತ್ತನಿಮಿತ್ತಿ ಭಾವೋದ್ಯೇಯಃ” ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ವರದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾದ ಒಬ್ಬನ ಜ್ವರದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮೊಸರನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜ್ವರ ಬಂದಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಾವುದು? ಮೊಸರು. ಅದಕ್ಕೆ ಜ್ಞೇಯವೆಂದರೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದುದು ಯಾವುದು? ಸೀಸದ ಪಾತ್ರೆ. ಮೊಸರು ನಿರಾಧಾರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಸೀಸವೂ ಒಂದು ನಿಮಿತ್ತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದುದು ಮೊಸರಾದರೂ ಅದರ ನಿಮಿತ್ತಭೂತವಾದ ಸೀಸದ ಪಾತ್ರೆಯೂ ನಿಮಿತ್ತವಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಜ್ಞೇಯವಾದ ದೇಹಾದ್ಯಧಿಷ್ಠಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟದು. ಇದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಕೂಡ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ‘ಯಜೇತ’ ಯಜನಮಾಡಬೇಕು ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಹಿತವಾದ ವಿಧಿಗಳು ಇದ್ದರೇನೇ ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರೇರಣಾಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಇಚ್ಛಾಪ್ರಯತ್ನ ರೂಪವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು, ಆತ್ಮ ಸನ್ನಿಹಿತನಾದ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಜೀವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಇದರ ಒಟ್ಟು ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗೆ:-

ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯು ಇರುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಈಷದ್ವತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛಾ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಜೀವನನ್ನಿಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇವನ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಿಸುವನು. ಅಂದರೆ ಜೀವನ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಡುವನು. ಆಗ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಮಾಡಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದರೆ ಒಳಗಿನ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ಅವರೊಳಗಿದ್ದು ತಾನು ಮಾಡಿ ಜೀವನಿಂದ ಮಾಡಿಸುವನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯ, ಜ್ಞೇಯವೆಂದರೆ ದೇಹಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಭಗವತ್ತ್ರೇರಣಾ, ಪರಿಜ್ಞಾತಾ ಜೀವನು. ಹೀಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನು. ಜೀವನಿಗೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವೂ, ಭಗವತ್ತ್ರೇರಣೆಯೂ ಸಹ ಕರ್ಮ ಚೋದನಾಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ನಿಮಿತ್ತೀಭಾವವೆಂದರಿಯಬೇಕು. ‘ನಚಸ್ವತಃ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಾವಾತ್ಪರಾಧೀನ ಕರ್ತೃ ಜೀವಸ್ಯ ವಿಧಿಜ್ಞಾನದ್ವಾರಾಕಥಂ ಪ್ರವೃತ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಂ ವಿಧಿವಿಷಯತ್ವಮಿತಿಂ ಶಕ್ಯಂ| ಅಪರಾಧೀನ ಕರ್ತೃತ್ವಸ್ಯ ವಿಧಿವಿಷಯತಾಯಾಂಪ್ರಯೋಜಕತ್ವೇನ ಕ್ಯಾಪ್ಯನುಪಲಂಭೇನಾನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ಪರಾಧೀನ ಕರ್ತೃಶಕ್ತಿಕಸ್ಯೇವ ವಿಧಿವಿಷಯತ್ವಾವಶ್ಯಂ ಭಾವಾತ್’ ಆದರೆ ಜೀವನು ಯಾವುದನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತನಲ್ಲ. ಪರಾಧೀನನಾಗಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡಿಸಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುವ ಜೀವನಿಗೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತೃಗಳಾದ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಬಂಧಕವಲ್ಲ. ಪರಾಧೀನದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ವಶದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೇನೇ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಧಿವಚನಗಳು ಎಂದು ಜಗತ್ತಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಅದರಂತೆಯೇ ಜಡರು ಈಶ್ವರ ಮುಕ್ತರು ಇವರು ಮೂವರೂ ವಿಧಿಗೆ ವಿಷಯರಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದುದರಿಂದ ಜೀವರೇ ವಿಧಿವಿಷಯರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಜೀವನು ಪರಾಧೀನ ಕರ್ತೃವಾದನು. ಅದರಿಂದಲೇ ವಿಧಿಗಳು ಅವನಿಗಾಗಿಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ಗೀತಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ವಚನವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುತ್ತೇ. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವ ಮಾತ್ರವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೊರತು ಅಕರ್ತನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಂದೆ ಬಹುಸಂಭ್ರಮದಿ ತನ್ನಯ
ಬಂಧುಬಳಗವನೆರಹಿ ಮದುವೆಯ
ನಂದನಗೆ ತಾಮಾಡಿ ಮನೆಯೊಳಗಿಡುವತೆರನಂತೆ ||
ಇಂದಿರಾಧವ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗ
ಳಿಂದ ಗುಣಗಳ ಚೇತನಕೆ ಸಂ
ಬಂಧಗೈಸಿ ಸುಖಾಸುಖಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಳಿಡುವ || ೧೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ತಂದೆ=ತಂದೆಯು, ಬಹು ಸಂಭ್ರಮದಿ=ಬಹಳ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ, ತನ್ನಯ ಬಂಧುಬಳಗವ= ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನು, ನೆರಹಿ=ಕರೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಂಡು, ನಂದನಗೆ=ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ, ಮದುವೆಯ=ಮದುವೆಯನ್ನು, ತಾ=ತಾನು, ಮಾಡಿ ಮನೆಯೊಳಗಿಡುವತೆರನಂತೆ= ಸಂಸಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮನೆಯೊಳಗಿಡುವಂತೆ, ಇಂದಿರಾಧವ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆ-ಗಳಿಂದ ಗುಣಗಳ=ಸತ್ತ ರಜಸ್ವಮಸ್ತೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಗಳನ್ನು, ಚೇತನಕೆ=ಸ್ವರೂಪದೇಹ, ಲಿಂಗದೇಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವರಿಗೆ, ಸಂಬಂಧಗೈಸಿ=ಸಂಬಂಧ ಮಾಡಿ (ಕೊಡಿಸಿ) ಸುಖಾಸುಖಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲಿ=ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇಡುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ತನಗೆ ಬಂದಾಗ ಬಂಧುಬಳಗಗಳನ್ನು ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ ಬಹುಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಸಂಸಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೇಗೆ ಮಾಡುವನೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಂತಿರುವ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಂಡರನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವನು. ಬಂಧು ಬಳಗಗಳು ತತ್ಪ್ರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವೇ ಮನೆಯು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ದೇವತಾದಿಶರೀರಗಳನ್ನೂ, ರಾಜಸರಿಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರವನ್ನೂ, ತಾಮಸರಿಗೆ ದೈತ್ಯಾದಿಶರೀರಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಿಸಿ ಅವರವರ ಸಾಧನೆವನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಡುವನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ:- ಇಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು 'ಗುಣಗಳ ಚೇತನಕೆ ಸಂಬಂಧ ಗೈಸಿ ಸುಖಾ ಸುಖಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಲಿಡುವ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸತ್ತ ರಜ ಸ್ವಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ಚೇತನರಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಡಿಸಿ, ಎಂದು ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವರು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸತ್ತಾದಿ ಗುಣಸಂಬಂಧವಾದ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುವರು. ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೇತನರೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ದಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಚೇತನ ಗರ್ಣಾ ಜಠರೇಶಯನಾನಾನಂದ ಮಾತ್ರವ ಪುಷ್ಪಸೃತಿ ವಿಪ್ರಮುಕ್ತಾಃ| ಧ್ಯಾನಂಗರ್ತಾ ಸೃತಿಗತಾಂಶ್ಚ ಸುಷುಪ್ತಿ ಸಂಸ್ಥಾಃ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಕಾಃ ಕಲಿಪರಾಃ ಮನುಜಾಂಸ್ತಥೈಕ್ಷತ್' ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಶಯನ ಮಾಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಕಲಿಪರಂತವಾದ ದೈತ್ಯರುಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಈ ಮೂವು ವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನೂ ಕೇವಲ ಆನಂದಮಾತ್ರ ಸ್ವರೂಪಿಗಳಾದ ಮುಕ್ತರನ್ನೂ ಸಹ ನೋಡಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು. ಆದಕಾರಣ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜೀವರು ತ್ರಿವಿಧರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ದ್ವಿಕುರುತೇ ಸರ್ವಮನ್ಯಥಾ ತದ್ವಯಾಳುತಾ || ವ್ಯಾಹನೈತ ತಥಾಪ್ಯನ್ಯಾನ್ವೀವಾನ್ಯಧ್ಯಮತಾಮಸಾಃ|| ಸೃಜತ್ಯವತಿ ಹಂತೈವ ಭಕ್ತಾನಾಂ ಭಕ್ತಿವೃದ್ಧಯೇ || ಏವಂ ಸಾತ್ವಿಕ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ತಾಮಸಾಂಸ್ತಿ ವಿಧಾನಪಿ || ಸೃಜತ್ಯವತಿ ಹಂತೀಶೋಲೀಲಯಾ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಃ|| ಅನಾದಿಕಾಲ ತತ್ಸ್ವೇವ ಸಂಕಲ್ಪೋ ಜಗಧೀಶಿತುಃ|| ದಯಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವನು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯಾಳುತ್ವಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಬಂದೀತು. ಆದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಾತ್ವಿಕರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಸದೆ ಇತರರಾದ ಮಧ್ಯಮ ತಾಮಸರನ್ನೂ ಸಹ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಸಂಹರಿಸುವನು.

ಹೀಗೆಯೇ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪವು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಜೀವರು ಅನಾದಿಯಿಂದಲೂ ತ್ರಿವಿಧರೆಂದು ಏರ್ಪಡುವುದು. ಹೀಗಿರಲು ದಾಸರಾಯರ ಮತವು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಗುಣಗಳನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡಿಸುವನೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವರನ್ನು ರಾಜಸರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರನ್ನು ತಾಮಸರನ್ನಾಗಿಯೂ ತನ್ನಿಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾಡುವನೆಂದರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಗುಣಗಳ ಅಂದರೆ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವರಿಗೆ ಸತ್ತ ಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ದೇವಾದಿ ಶರೀರಗಳನ್ನೂ, ರಾಜಸರಿಗೆ ರಜೋಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮನುಷ್ಯದೇಹಗಳನ್ನೂ, ತಾಮಸರಿಗೆ ತಮೋಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ದೈತ್ಯಾದಿ ಶರೀರಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಿಸುವನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ನಿರ್ದಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥವು ಸರಿಹೋಗುವುದು. ಅಥವಾ ಗುಣಗಳ ಅಂದರೆ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ಮಾತ್ರಾಗುಣಗಳೆಂತಲೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ತತ್ತ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರಗಳೆಂಬ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು

ಜೀವರಿಗೆ ಶಬ್ದ ಸ್ವರ್ತಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಾಧನ ಪೂರ್ತಿಯಾದಮೇಲೆ ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ಸುಖಾತ್ಮಕವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ತಾಮಸರಿಗೆ ದುಃಖಾತ್ಮಕವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ, ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರವನ್ನೂ ಕೊಡಿಸುವನೆಂದರ್ಥವು.

ಈಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಮಾನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ತೃಣಕೃತಾಲಯದೊಳಗೆ ಪೊಗೆ ಸಂ
ದಣಿಸಿ ಪ್ರತಿ ಭಿದ್ರದಲಿ ಪೊರಮು
ಟ್ಟನಲನಿರವನು ತೋರಿತೋರದಲಿಪ್ಪತೆರನಂತೆ ||
ವನಜಜಾಂಡದೊಳಖಿಳಜೀವರ
ತನುವಿನೊಳಹೊರಗಿದ್ದು ಕಾಣಿಸ
ದನಿಮಿಷೇಶನು ಸಕಲಕರ್ಮವಮಾಳ್ಳನವರಂತೆ || ೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ತೃಣಕೃತಾಲಯದೊಳಗೆ=ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮನೆಯೊಳಗೆ, ಪೊಗೆ=ಹೊಗೆಯು, ಸಂದಣಿಸಿ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಭಿದ್ರದಲಿ=ಪ್ರತಿ ಸಂದಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಪೊರಮಟ್ಟು=ಹೊರಗೆ ಹೊರಟು, ಅನಲನ=ಅಗ್ನಿಯು, ಇರುವನು=ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು, ತೋರಿ=ಅನುಮಾನದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಲೂ ತೋರದಲಿ=ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣದಂತೆ, ಇಪ್ಪತೆರನಂತೆ= ಇರುವ ಹಾಗೆ, ವನಜಜಾಂಡದೊಳು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ, ಅಖಿಳ ಜೀವರ=ಸಕಲವಾದ ಜೀವರುಗಳ, ತನುವಿನ=ಶರೀರಗಳ, ಒಳಹೊರಗಿದ್ದು, ಕಾಣಿಸದೆ=ಜೀವರಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗದೆ, ಅನಿಮಿಷೇಷನು=ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸಕಲ ಕರ್ಮವ=ಸಕಲವಾದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅವರಂತೆ=ಆ ದೇಹಿಗಳಂತೆ, ಮಾಳ್ಳನು=ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಹುಲ್ಲುಹೊದಿಸಿದ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿರಲು, ಅದರ ಹೊಗೆಯು ಆ ಹುಲ್ಲಿನ ಸಂದಿಗೊಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಮನೆಯ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಹೊರಗಿನವರು ಹೊಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯು ಇರುವುದೆಂದು ಊಹಿಸುವರು. ಆದರೂ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣರು. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಇತರವಾದ ಸಕಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಜೀವರಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಂತೆಯೇ ತಾನು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಹೊಗೆಯ ಉಪಮಾನವು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನೆಂಬುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು.

ಪಾದಪಗಳಡಿಗೇಯೆ ಸಲಿಲವು
ತೋದು ಕೊಂಬೆಗಳುಬ್ಬಿ ಪುಷ್ಪ
ಸ್ವಾಧು ಫಲವೀವಂದದಲಿ ಸರ್ವೇಶ್ವರನು ಜನರಾ ||
ರಾಧನೆಯ ಕೈಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮ ಭ
ವಾದಿಗಳ ನಾಮದಲಿ ಫಲವಿ
ತ್ತಾದರಿಸುವನು ತನ್ನಮಹಿಮೆಯ ತೋರಗೊಡಜಗಕೆ || ೧೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಪಾದಪಗಳ=ವೃಕ್ಷಗಳ, ಅಡಿಗೇ=ಬೇರಿಗೆ, ಸಲಿಲವು=ನೀರನ್ನು, ಎರಿಯೆ=ಹಾಕಲು, ತೋದು= ಭೂಮಿಯು ನೆನೆದು, ಕೊಂಬೆಗಳುಬ್ಬಿ=ಟೊಂಗೆಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿ, ಪುಷ್ಪ=ಹೂವುಗಳನ್ನು, ಸ್ವಾಧುಫಲ=ರುಚಿಕರವಾದ ಫಲಗಳನ್ನೂ, ಈವಂದದಲಿ=ಕೊಡುವಂತೆ, ಸರ್ವೇಶ್ವರನು=ಸಕಲ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಈಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಜನರ=ಜನರು ಮಾಡುವ, ಆರಾಧನೆಯ=ಪೂಜೆಯನ್ನು, ಕೈಗೊಂಡು=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮ ಭವಾದಿಗಳ ನಾಮದಲಿ=ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಫಲವಿತ್ತು=ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಆದರಿಸುವನು, ಜಗಕೆ=ಜಗತ್ತಿಗೆ (ಈ ತತ್ವವನ್ನು) ತೋರಗೊಡ=ತೋರಿಸನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಯಥಾ ತರೋರ್ಮೂಲ ನಿಷೇಚನೇನ ತೃಪ್ಯಂತಿ ತತ್ ಸ್ಕಂಧ ಭುಜೋಪಶಾಖಾಃ || ಪಾಣೋಪಹಾರಾಚ್ಚ ಯಥೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ತಥೈವ ಸರ್ವಾರ್ಪಣಮಚ್ಯುತೇಜ್ಯಾ” ವೃಕ್ಷದ ಬೇರಿಗೆ ನೀರೆರೆಯಲು ಹೇಗೆ ಅದರ ಟೊಂಗೆಗಳೂ, ಸಣ್ಣ ಟೊಂಗೆಗಳೂ ಸಹ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವವೋ ಮತ್ತು ಜೀವಾಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭೋಜನಮಾಡಲು, ಹೇಗೆ ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವು ಪುಷ್ಟಿಯಾಗುವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಮಗೆ ಮೂಲಭೂತನಾದ, ಅಂದರೆ ಬೇರಿನಂತಿರುವ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಅದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸುಖವಾಗುವುದು. “ಜನರಾರಾಧನೆಯ ಕೈಗೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮ ಭವಾದಿಗಳ ನಾಮದಲಿ ಫಲವಿತ್ತಾದರಿಸುವನು.” ಜನರಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರು ಎಂದು ಮೂರು ಪಂಗಡವಿರುವುವು.

ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ಧ್ರುವ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮೊದಲಾದವರು ನಿಷ್ಕಾಮರು. ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಭಜಿಸುವರು. ರಾಜಸರು, ಸಕಾಮರು ಅಂದರೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭಜಿಸುವರು. ತಾಮಸರು ಇತರರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಭಜಿಸುವರೆಂದರ್ಥ. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ “ಮದರ್ಪಣಂ ನಿಷ್ಫಲಂವಾ ಸಾತ್ವಿಕಂ ನಿಜಕರ್ಮತತ್|| ರಾಜಸಂ ಫಲಸಂಕಲ್ಪಂ ಹಿಂಸಾ ಪ್ರಾಯಾದಿ ತಾಮಸಂ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವೇ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಾಗಲಿ ಹಿಂಸಾದಿಗಳನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವವರಾಗಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಭಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನಾಗಲೀ ಈಶ್ವರನನ್ನಾಗಲೀ ಭಜಿಸುವರು.

ಅದೇಕೆಂದರೆ:- ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ‘ಶಾಪಪ್ರಸಾದಯೋರೀಶಾಃ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಣು ಶಿವಾದಯಃ| ಸದ್ಯಃ ಶಾಪಪ್ರಸಾದೋಂಗ ಶಿವ ಬ್ರಹ್ಮಾಚ ನಾಚ್ಯುತಃ || ’ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದರೂ ವರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಆದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾರ್ವತಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅಧಿಪತಿಗಳೇ. ಆದರೆ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ವರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಾಪರಾಧಕ್ಕೆ ಶಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಶಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಬ್ಬರನ್ನು ಕೆಡಿಸಬೇಕಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳೇ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವು ಅಂತಹವನಲ್ಲ. (ಕಷ್ಟದಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ವಿಷ್ಣು). ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂಸಾದಿ ಫಲಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳೂ ಶೀಘ್ರಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವರು. ವಿಷ್ಣು ಬೇಗನೆ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುವರೋ ಅಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುವ ಫಲವೂ ಅಲ್ಪವೇ ಆಗುವುದು.

ಈಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಲ್ಪ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಮಾಗಮವಾಗುವುದಕ್ಕೂ, ಅವರಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಮಹಾರಾಜರೂ, ಇಂತಹವರಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೂ ಹೇಗೆ ದರ್ಶನವಾಗುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಫಲಹೊಂದುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಫಲ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಂಡು ವರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಭೇದವಿದ್ದೇ ಇರುವುದು. ವೃಕಾಸುರನು (ಭಸ್ಮಾಸುರನು) ನಾರದರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ‘ವೃಕೋನಾಮಾಸುರಃ ಪುತ್ರಃಶಕುನೇಃ ಪಥಿನಾರದಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಶುತೋಷಂಪಪ್ರಚ್ಛ ದೇವೇಷುತ್ರಿ ಪುದುರತ್ರಿಃ || ಸ ಆದಿದೇಶಗಿರಿಶ ಮುಪಾಧಾವ ಸ್ವಸಿದ್ಧಯೇ|| ಸೋಲ್ಪಾಭ್ಯಾಂ ಗುಣದೋಷಾಭ್ಯಾಮಾಶು ತುಷ್ಯತಿ ಕುಪ್ಯತಿ || ’ ಶಕುನಿಯ ಮಗನಾದ ವೃಕಾಸುರನೆಂಬವನು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಾರದರನ್ನು ಕಂಡು, ಸ್ವಾಮೀ! ನಾರದರೆ! ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವವರಾರು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು. ಆಗ ನಾರದರು, ‘ಎಲೈ ಅಸುರನೇ, ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸು ಆತನೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಫಲಪ್ರದನು. ಅಲ್ಪವಾದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಶಿಟ್ಟುಗೊಳ್ಳುವನು. ಬಾಣಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿದ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರುವನು. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಯಶಃ ರಾಜಸ ತಾಮಸರು ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವರು. “ಆಕಾಶಾತ್ಪತಿಸಂ ತೋಯಂ ಯಥಾ ಗಚ್ಛತಿ ಸಾಗರಂ| ಸರ್ವದೇವ ನಮಸ್ಕಾರಃ ಕೇಶವಂ ಪ್ರತಿಗಚ್ಛತಿ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ, ಆಕಾಶದಿಂದ ಬಿದ್ದ ನೀರೆಲ್ಲವೂ ಕಡೆಗೆ ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಹೇಗೆ ಸೇರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವ ದೇವತಾ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದರೂ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುವುದು. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆ ದೇವತಾ ರೂಪದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ನಷ್ಟರ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು “ಬ್ರಹ್ಮ ಭವಾದಿಗಳ ನಾಮದಲಿ ಫಲವಿತ್ತು” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ರಾವಣ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಮೊದಲಾದವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ವರವನ್ನಿತ್ತನು. ವೃಕಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರು ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಆ ಅಸುರರಿಗೆ ವರವನ್ನಿತ್ತನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಯೋಗ್ಯರಾಗಲಿ ಅಯೋಗ್ಯರಾಗಲಿ ಅವರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆದರಿಸುವನು. ಅದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ವರವನ್ನಿತ್ತವನು ತಾನೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳನು. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬಲ್ಲರು.

ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯೂ ಕೂಡ ಯಾವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅರಿಯಲೇ ಅಂತಹ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಕೃತ ಪುರುಷನಂತೆ ನಿಯಮ್ಯ ನಿಯಾಮಕ ಭಾವದಿಂದ ತೋರುವನೆಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರುತಿತತಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದ

ಪ್ರತಿಮಜಾನಂದಾತ್ಮನಚ್ಯುತ

ವಿತತ ವಿಶ್ವಾಧಾರ ವಿದ್ಯಾಧೀಶ ವಿಧಿಜನಕ ||

ಪ್ರತಿದಿವಸ ಚೇತನರೋಳಗೆ ಪ್ರಾ

ಕೃತಪುರುಷನಂದದಲಿ ಸಂಚರಿ

ಸುತ ನಿಯಮ್ಯನಿಯಾಮಕನು ತಾನಾಗಿ ಸಂತೈಪ || ೧೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಶ್ರುತಿತತಿಗಳಿಗೆ=ವೇದಸಮೂಹಗಳಿಗೆ (ತದಾತ್ಮಿಕಳಾದ ದುರ್ಗಾ-ದೇವಿಯರಿಗೆ) ಗೋಚರಿಸದ= ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಗೋಚರನಾಗದ, ಅಪ್ಪತಿಮ=ಅಸದೃಶನಾದ, ಅಜ=ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶೂನ್ಯನಾದ, ಆನಂದಾತ್ಮನು=ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಅಚ್ಯುತ=ನಾಶರಹಿತನಾದ, ವಿತತ=ಸದ್ವ್ರತ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ವಿಶ್ವಾಧಾರ=ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತನಾದ, ವಿದ್ಯಾಧೀಶ=ವಿದ್ಯಾತ್ಮಕಳಾದ ರಮಾದೇವಿಗೆ ಪತಿಯಾದ, ಅಥವಾ, ವಿಶ್ವಾಧಾರ ವಿದ್ಯಾಧೀಶ=ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ಸದ್ವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ, ವಿಧಿಜನಕ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರತಿದಿವಸ=ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಚೇತನರೊಳಗೆ=ಜೀವರೊಳಗೆ, ಪ್ರಾಕೃತ ಪುರುಷನಂದದಲಿ=ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಪಾಂಚ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ಪ್ರಾಕೃತ ಪುರುಷನಂತೆ, ಸಂಚರಿಸುತ, ನಿಯಮ್ಯ=ಭೃತ್ಯನಂತೆ ಒಬ್ಬರ ವಶದಲ್ಲಿರುವವನಾಗಿಯೂ, ನಿಯಾಮಕ=ಅಧಿಪತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನಾಗಿಯೂ, ಸಂತೈಪ= ಜನರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರುತಿಸ್ವರೂಪಳಾದ, ದುರ್ಗಾರೂಪಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯೂ ಸಹ ಯಾವನ ಗುಣರೂಪ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಅರಿಯಲೋ, ಯಾವನು ಸದೃಶ ರಹಿತನೋ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶೂನ್ಯನೋ, ಆನಂದಸ್ವರೂಪನೋ, ನಾಶರಹಿತನೋ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೋ, ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತನೋ, ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾಕ್ಕೂ ಅಧೀಶನೋ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯೆನಿಸುವನೋ ಅಂತಹಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ತ್ರಿಗುಣ ಬದ್ಧರಾದ ಜೀವರ ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹದೊಳಗೆ ತಾನೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಪುರುಷನಂತೆ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಆಜ್ಞಾ ಮಾಡುವನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಆಜ್ಞೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ನಡೆಯುವನು. ಹೀಗೆ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಜೀವರಿಗೆ ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸುವರೆಂದು ಭಾವಿಸುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿತ್ತು ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನು. ಭೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ರಾಜರುಗಳ ಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವನು.

ರಾಜಸ ತಾಮಸರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮನವಿಷಯದೊಳಗಿರಿಸಿ ವಿಷಯವ
ಮನದೊಳಗೆ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಬಲು ನೂ
ತನವು ಸುಸಮೀಚೀನವಿದುಪಾದೇಯವೆಂದರುಪಿ ||
ಕನಸಿಲಾದರು ತನ್ನ ಪಾದದ
ನೆನವನೀಯದೆ ಸರ್ವರೊಳಗಿ
ದ್ವನುಭವಿಸುವನು ಸ್ಥೂಲವಿಷಯವ ವಿಶ್ವನೆಂದೆನಿಸಿ || ೧೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಮನ=ಮನಸ್ಸನ್ನು, ವಿಷಯದೊಳಗೆ=ಇಂಪಾದುದನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು, ಸುರೂಪವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು, ರುಚಿಯಾದುದನ್ನು ಭಂಜಿಸಬೇಕೆಂಬವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯ ಸುಖದೊಳಗೆ, ಇರಿಸಿ=ಇಡಿಸಿ, ವಿಷಯವ=ವಿಷಯ ಸುಖಗಳನ್ನು, ಮನದೊಳಗೆ= ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ, ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ=ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿ, ಇದು=ಈ ವಿಷಯ ಸುಖವು, ಬಲುನೂತನವು= ಬಲು ಹೊಸದಾಗಿರುವುದು, ಸುಸಮೀಚೀನವಾದುದು=ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು, ಉಪಾದೇಯವು=ಇದರಿಂದ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗುವುದು, ಎಂದರುಪಿ=ಎಂದು ಜೀವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಕನಸಿಲಾದರು= ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಾದರೂ ತನ್ನ ಪಾದದ ನೆನವನು=ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು (ನೆನಪನ್ನು) ಈಯದೆ= ಕೊಡದೆ, ಸರ್ವರೊಳಗಿದ್ದು=ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು, ವಿಶ್ವನೆಂದು=ವಿಶ್ವನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಎನಿಸಿ=ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಸ್ಥೂಲವಿಷಯವ=ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಿಷಯ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾತ್ವಿಕ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದದ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು ಬಲು ನಶ್ವರವೆಂತಲೂ, ತುಚ್ಛವೆಂತಲೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು, ರಾಜಸ ತಾಮಸ ಜನರನ್ನು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರೇರಿಸುವನೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಷಯ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ಭಂಜಿಸಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನುನುಭವಿಸಬೇಕು, ಎಂಬವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು, ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿ ಸುಖವು ಹಿಂದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಣದ ಬಹು ಹೊಸದು, ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು, ಇದನ್ನೇ ನಾವು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವಾಗ ಭಗವತ್ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದಂತಿರಲಿ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಪಾದಸ್ಮರಣೆಯ ನೆನಪೇ ಅವರಿಗೆ ಬರದಂತೆ ಮಾಡಿ ವಿಶ್ವನಾಮಕನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಿಷಯ ಸುಖಗಳನ್ನು ತಾನೂ ಅನುಭವಿಸುವನು. 'ಸ್ವನಿರ್ಮಿತೇಷು ನಿರ್ಮಿಷ್ಣೋ ಭುಂಕ್ತೇ ಭೂತೇಷು ತದ್ಗುಣಾಃ' ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಆದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸುಖಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸುವನು, ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು.

ತೋದಕನು ತಾನಾಗಿ ಮನಮೊದ
ಲಾದಕರಣದೊಳಿದ್ದು ವಿಷಯವ
ನೈದುವನು ನಿಜಪೂರ್ಣ ಸುಖಮಯಗ್ರಾಹ್ಯಗ್ರಾಹಕನು ||
ವೇದವೇದ್ಯನು ತಿಳಿಯದವನೋ
ಪಾದಿಭುಂಜಿಸುತ್ತೆಲ್ಲರೊಳಗಾ
ಹ್ಲಾದಪಡುವನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಭಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನ || ೧೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ತೋದಕನು=ಪ್ರೇರಕನು, ತಾನಾಗಿ, ಮನಮೊದಲಾದ=ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ, ಕರಣದೊಳಿದ್ದು= ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು, ವಿಷಯವನು=ತದ್ಗತವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು, ಐದುವನು=ಹೊಂದುವನು. (ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನು) ನಿಜಪೂರ್ಣಸುಖಮಯ =ಪೂರ್ಣಾನಂದಸ್ವರೂಪನು(ಆದರೂ) ಗ್ರಾಹ್ಯಗ್ರಾಹಕನು= ಗಂಧರಸ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಗ್ರಾಹ್ಯನೆಂದೆನಿಸುವನು, ಮೂಗು ನಾಲಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಗ್ರಾಹಕನೆಂದೆನಿಸುವನು, ಭಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನ=ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಪೂರ್ಣನಾದ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತಿಳಿಯದವನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ=ಒಂದೂ ತಿಳಿಯದವನಂತೆ, ಭುಂಜಿಸುತ=ಅವರವರ ದೇಹಗತಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತ, ಎಲ್ಲರೊಳಗೂ=ಎಲ್ಲಾ ದೇಹಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಆಹ್ಲಾದ ಪಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮನಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಜೀವರಿಗೆ ವಿಷಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವವನಾಗಿದ್ದು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವೇನು? ಅಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಅಂದರೆ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿದ್ದು ರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವನು. ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವನು. ಮೂಗಿನಲ್ಲಿದ್ದು ವಾಸನೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ರುಚಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಶೀತೋಷ್ಣಾದಿಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವನು. ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ನೋಡುವಂತೆಯೂ, ಕೇಳುವಂತೆಯೂ, ಭುಂಜಿಸುವಂತೆಯೂ, ಆಘ್ರಾಣಿಸುವಂತೆಯೂ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಪ್ರೇರಿಸುವನು. ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾಡುವನು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೊಳಗಿದ್ದು ನೋಡುವಂತೆಯೂ ಕೇಳುವಂತೆಯೂ ಪ್ರೇರಿಸುವನು. ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು ರೂಪಶಬ್ದಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವನೆಂಬ ಭಾವ. ಗ್ರಾಹ್ಯಗ್ರಾಹಕನೆಂದರೆ:- ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಸುಂದರಾಕಾರವುಳ್ಳ ರೂಪವು. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಗ್ರಾಹಕವೆಂದರೆ, ರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನೆ ಗ್ರಾಹ್ಯರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ, ಗ್ರಾಹಕರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂಬ ಭಾವ. ಹೀಗೆ ತತ್ಪ್ರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಗ್ರಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಗ್ರಹಿಸಿ, ವಿಷಯಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ತಾನೇನೋ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂತತವಾದ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು. ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿದ್ದು ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ವೇದವೇದ್ಯನು. ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯ ಪೂರ್ಣನು. ಆದರೂ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಒಂದನ್ನೂ ಅರಿಯದವನಂತೆ ತತ್ತದ್ದೇಹಗತ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ಆಹ್ಲಾದ ಪಡುವನು. ತನಗೆ ಸುಖಾನುಭವದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಆ ಸುಖವನ್ನೇಕೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದುದರಿಂದ ಜೀವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತಾನು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ನೈವಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಭುರಯಂ ನಿಜಲಾಭಪೂರೈಃ ಮಾನಂಜನಾದವಿದುಷಃ ಕರುಣೋವ್ಯಣೀತೇ| ಯದ್ಯಜ್ಜನೋ ಭಗವತೇ ವಿದಧೀತಮಾನಂ ತಚ್ಚಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಮುಖಿಸ್ಯ ಯಥಾಮುಖಿಸ್ತೀಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಸಲ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. ಆದರೂ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನು? ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಖವಿರುವುದೇ ಹೊರತು ರಮಾದೇವಿಯರಿಂದಲೂ ತನಗೆ ಆಗಬೇಕಾದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅಜ್ಞರೊಳಗಿದ್ದು ಪೂಜಾ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಅದೇಕೆಂದರೆ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದುದರಿಂದ ಭಕ್ತರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದಿದ್ದರೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ನಮ್ಮ ಮುಖದ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕಾದರೆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ನಮ್ಮ ಮುಖವು ನಮಗೆ ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮುಖದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುವಂತೆ ಬಿಂಬನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪೂಜೆಯನ್ನು (ಸುಖವನ್ನು) ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ನಮಗೆ ಸುಖವಾಗುವುದು ಎಂದು ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು. ವ್ಯಕ್ತಗಳ ಬೇರಿಗೆ ನೀರೆರೆಯಲು ಟೊಂಗೆಗಳು ಉಬ್ಬುವಂತೆ ದೇಹಗತನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಜೀವನು ಸುಖಪಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹಗತನಾಗಿ ವಿಷಯಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿ, ಜೀವನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನೆಂಬ ಭಾವ.

ನಿತ್ಯನಿಗಮಾತೀತ ನಿರ್ಗುಣ
ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲ ಭಯವಿನಾಶನ
ಸತ್ಯಕಾಮಶರಣ್ಯ ಶಾಮಲಕೋಮಲಾಂಗ ಸುಖೀ ||
ಮತ್ತನಂದದಿ ಮರ್ತ್ಯರೊಳಹೊರ
ಗೆತ್ತನೋಡಲು ಸುತ್ತಲಿಪ್ಪನು
ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂತೃಪ್ತಿಗಜದ್ವಾಪ್ತಪರಮಾಪ್ತ || ೧೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ನಿತ್ಯನಿಗಮಾತೀತ=ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಗಳೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಶಕ್ಯ ವಾದ ಗುಣರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು. ನಿರ್ಗುಣ= ಸತ್ತರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಶೂನ್ಯನು. ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲ= ಭೃತ್ಯರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಭಯವಿನಾಶನ=ಭೃತ್ಯರ ಭಯಪರಿಹಾರಕನು, ಸತ್ಯಕಾಮ= ಸತ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನು. ಶರಣ್ಯ=ಮೊರೆಹೋಗಲು ಅರ್ಹನು, ಶಾಮಲಕೋಮಲಾಂಗ= ಶ್ಯಾಮವರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೋಮಲವಾದ ಅಂಗುಳುಳ್ಳವನು, ಸುಖೀ=ಸುಖಿಸ್ವರೂಪನು. ಮತ್ತನಂದದಿ=ಮದ್ಯಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ಮಾರಕವಿಲ್ಲದವನು ನಿರ್ಭೀತನಾಗಿ ಚರಿಸುವಂತೆ, ಮರ್ತ್ಯರ=ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಒಳಹೊರಗೆ, ಯೆತ್ತನೋಡಲು=ಯೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ, ಸುತ್ತಲು, ಇಪ್ಪನು=ಇರುವನು, ಅತಿ=ಬಹಳ, ಅಧಿಕ=ಅಧಿಕವಾಗಿ, ಸಂತೃಪ್ತ=ಯಾವಾಗಲೂ ತೃಪ್ತನಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ತ್ರಿಜಗದ್ವಾಪ್ತ=ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು, ಪರಮಾಪ್ತಾ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪರಮ ಆಪ್ತನು.'

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಗುಣರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು. ಸತ್ತರಜಸ್ತಮಸ್ಸೆಂಬ ಪ್ರಾಕೃತಗುಣರಹಿತನು. ತನ್ನ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಪರಮವಾತ್ಸಲ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಬರುವ ಭಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವನು. ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪವು ಎಂದಿಗೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶರಣುಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು. ಶ್ಯಾಮವರ್ಣನು. ಕೋಮಲವಾದ ಮನೋಹರವಾದ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವನು. ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು. ಯಾವಾಗಲೂ ತೃಪ್ತನಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ಮೂರುಲೋಕದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪರಮ ಆಪ್ತನು. ಮದ್ಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಮತ್ತನಾದವನು ಹೇಗೆ ಮೈಮೆಲೆ ಸ್ಮೃತಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಭೀತನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸುತ್ತಲೂ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮತ್ತನ ಉಪಮಾನ ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಮತ್ತನೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮ್ಯ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಯೆಂಬ ಉಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಬಿಂಬ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಮುಖಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಆಹ್ಲಾದ ಗುಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುವರೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತನಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ಭೀತಿ ಗುಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಮಾನವನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ.

ಪವಿಹರಿನ್ಮಣಿ ವಿದ್ರುಮದ ಸ
ಚ್ಛವಿಗಳಂದದಿ ರಾಜಿಸುತ ಮಾ
ಧವನಿರಂತರ ದೇವಮಾನವದಾನವರೊಳಿದ್ದು ||
ತ್ರಿವಿಧಗುಣ ಕರ್ಮ ಸ್ವಭಾವವ
ಪವನಮುಖಿ ದೇವಾಂತರಾತ್ಮಕ
ದಿವಸದಿವಸದಿ ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡುತಲವರೊಳಿದ್ದುಣಿಪ || ೧೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಪವಿ=ವಜ್ರವು, ಹರಿನ್ಮಣಿ=ನೀಲಮಣಿಯು, ವಿದ್ರುಮ=ಹವಳ, ಇವುಗಳಂತೆ, ವಿಚ್ಛವಿಗಳಂದದಿ= ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾಂತಿಗಳಂತೆ, ರಾಜಿಸುತ=ಶೋಭಿಸುತ್ತ, ಮಾಧವ=ಶ್ರೀರಮಾಪತಿಯು, ನಿರಂತರ=ನಿತ್ಯವೂ, ದೇವಮಾನವದಾನವರೊಳಿದ್ದು= ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ದಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು, ತ್ರಿವಿಧ=ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಗುಣ=ಸತ್ತರಜ ತಮಸ್ಸೆಂಬ ಗುಣಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಕರ್ಮ ಸ್ವಭಾವವ=ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಭೂತವಾದ ಮೂರು ವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಪವನಮುಖಿ ದೇವಾಂತರಾತ್ಮಕ=ಪವನ=ವಾಯುದೇವರೇ, ಮುಖಿ=ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳದೇವ=ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ, ಅಂತರಾತ್ಮಕ= ಅಂತರಾಮಿರೂಪಿಯು ದಿವಸದಿವಸದಿ=ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡುತ=ವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡಿಸುತ್ತ ಅವರೊಳಿದ್ದು=ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತತ್ವದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಇದ್ದು, ಉಣಿಪ=ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಉಣಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ವಜ್ರದಂತೆ ಶುಭವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದಲೂ, ರಾಜಸರಿಗೆ ಬಿಳಿಪು ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರವಾದ ನೀಲಮಣಿಯಂತೆಯೂ, ತಾಮಸಜನರಿಗೆ ಹವಳದಂತೆಯೂ, ಇಂತಹ ಉತ್ತಮ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಸರಾದ ಮಾನವರಲ್ಲಿಯೂ, ತಾಮಸರಾದ ದಾನವರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಸಾತ್ವಿಕರಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ರಾಜಸರಿಂದ ಮಿಶ್ರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ತಾಮಸರಿಂದ ಅಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅವರವರ ಸ್ವಭಾವಾನುಸಾರವಾಗಿ

ಮಾಡಿಸಿ, ವಾಯುದೇವರೆ ಮೊದಲಾದ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರವರ ಸ್ವಭಾವಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡಿಸುತ್ತ ಸುಖವನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೂ, ರಾಜಸರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದುದನ್ನೂ ತಾಮಸರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನೂ ಉಣಿಸುವನು (ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವನು)

ಸೂಚನೆ:- (ಇದರಲ್ಲಿ ಪವಿ, ಹರಿನ್ಮಣಿ, ವಿದ್ರುಮ ಅಂದರೆ ವಜ್ರ, ನೀಲ, ಹವಳಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು - ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸರಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಭಾಗವತಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಕಾಣುವುದು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ, ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ, “ಸತ್ಯಂತ್ರಿಯೋಕಸ್ಥಿತಯೇ ಸ್ವಮಾಯಯಾಬಿಭರ್ತಿ ಶುಕ್ಲಂಖಿಲ ವರ್ಣಮಾತ್ಮನಃ | ಸರ್ಗಾಯ ರಕ್ತಂ ರಜಸೋಪ ಬೃಂಹಿತಂ ಕೃಷ್ಣಂಶುಕ್ಲವರ್ಣಂ ತಮಸಾಜನಾತ್ಮಯೇ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಣಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನೀನು ಸತ್ತ ಗುಣ ಸೂಚಕವಾದ ಶುಕ್ಲವರ್ಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಗೋಸ್ಕರ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಉಪಬೃಂಹಿತವಾದ ರಕ್ತವರ್ಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆ. ಜನರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣ ಸೂಚಕವಾದ ಕೃಷ್ಣ ವರ್ಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಸತ್ಯಗುಣರೂಪವು ರಕ್ತವರ್ಣವೆಂತಲೂ, ತಮೋಗುಣರೂಪವು ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ದಾಸರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕ ರೂಪವು ವಜ್ರ ಸದೃಶವೆಂತಲೂ, ರಾಜಸ ರೂಪವು ನೀಲವರ್ಣವೆಂತಲೂ, ತಾಮಸ ರೂಪವು ಹವಳ ವರ್ಣವೆಂತಲೂ, ಕಾಣುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನೀಲವರ್ಣವೆಂಬುದು ಕಪ್ಪು ವರ್ಣಕ್ಕೂ ಬರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವೆಂತಲೂ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ನೀಲವರ್ಣವೆಂತಲೂ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ‘ನೀಲಕುಂತಲಾ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ನೀಲವೆಂದು ಕೃಷ್ಣವರ್ಣಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಂಟೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅಂತು ದಾಸರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬಿಳುಪು, ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳಿ ದೇವ, ಮಾನವ, ದಾನವ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಕಾಣುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ‘ದೇವ ಮಾನವ ದಾನವ’ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ದೇವ ದಾನವ ಮಾನವ’ ಎಂದು ಪಾಠವಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ, ತಾಮಸ, ರಾಜಸರೆಂಬ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸರಿಹೋಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ತಮಾಧಮ ಮಧ್ಯಮರೆಂದು ನಿರ್ಣಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವರು.

ಅಣುವಹತ್ತಿನೊಳಿಪ್ಪ ಘನಪರ
ಮಣುವಿನೊಳಗಡಗಿಸುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ
ಮುಣಿಗಿಸುವ ತೇಲಿಸುವ ಸ್ಥೂಲಗಳವನ ಮಾಯವಿದು ||
ದನುಜರಕ್ತಸರೆಲ್ಲರಿವನೊಳು
ಮುನಿದು ಮಾಡುವದೇನುಲೂಖಲ
ವನಿಕೆಗಳು ಧಾನ್ಯಗಳಹಣಿವಂದದಲಿ ಸಂಹರಿಪ || ೧೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಣು=ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣದಾಗಿಯೂ, ಮಹತ್ತಿನೊಳು=ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆವರಣಭೂತನಾಗಿಯೂ, ಒಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುವಿನಾಕಾರನಾಗಿಯೂ, ಇಷ್ಟು=ಇರುತ್ತಿರುವನು. ಘನ=ದೊಡ್ಡದಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು, ಪರಮಣುವಿನೊಳಗೆ= ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಸ್ತುವಿನೊಳಗೆ, ಅಡಗಿಸುವ=ಅಡಗಿಸುವನು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವ=ಬಹಳ ಹಗುರವಾಗಿರುವ ಸಣ್ಣ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಮುಣಿಗಿಸುವ=ನಿರೀನೊಳು ಮುಣಿಗಿಸುವನು. ಸ್ಥೂಲಗಳ, ದೊಡ್ಡದಾದ ಭಾರವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೇಲಿಸುವ, ಇದು=ಈ ಅಘಟನ ಘಟನಾಶಕ್ತಿಯು ಅವನ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಮಾಯವು. ದನುಜರಕ್ತಸರೆಲ್ಲರು=ದೈತ್ಯ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರು ಸೇರಿ, ಇವನೊಳು=ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಮುನಿದು= ದ್ವೇಷಿಸಿ ಮಾಡುವದೇನು: ಉಲೂಖವನಿಕೆಗಳು= ವರಳು ವನಿಕೆಗಳು, ಧಾನ್ಯಗಳ=ಭತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು, ಹಣಿವಂದದಲಿ=ಹೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವಂತೆ, ಸಂಹರಿಪ=ದೇಹಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಜೀವರುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅಘನಘಟನಾಶಕ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನದೆಂತಲೂ, ಜೀವರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಭೇದವಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳುತ್ತಾ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರ ಭೇದಸೂಚಕವಾದ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಘಟನಘಟನಾ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ‘ಅಣೋರಣೀಯಾನ್ಮಹತೋಮಹೀರ್ಯಾ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿರುವನು. ಅತಿದೊಡ್ಡ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಚರಮಸ್ತು ವಿಶೇಷಾಣಾ ಮನೇಕಾಸಂಯುತಸ್ತುಯಃ| ಪರಮಾಣುಃ ಸವಿಜ್ಞೇ ಯೋನ್ಯಣಾ ಮೈಕ್ಯಭ್ರಮೋಯತಃ|| ಸತಏವಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಾವಸ್ಥಿತಸ್ಯಯತ್|| ಕೈವಲ್ಯಂ ಪರಮ

ಮಹಾನವಿಶೇಷೋನಿರಂತರಃ || ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಂದರೆ ಒಂದು ಕೂದಲನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೀಳಿ, ಅದನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಡುಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಣ್ಣದು ಮಾಡಲು ಬಾರದಷ್ಟು ತುಣುಕು ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಒಂದು ತುಣುಕೇ ಚರಮವಸ್ತು. ಅದೇ ಪರಮಾಣುವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಂತಹ ಪರಮಾಣು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಣುವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನು. ಅಷ್ಟೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಿಯಾದರೂ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶಂಖ ಚಕ್ರಗದಾಪದ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚತುರ್ಭುಜಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೂ, ಪೀತಾಂಬರಧಾರಿಯಾಗಿಯೂ, ಕಿರೀಟಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತನಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಛನದಿಂದಲೂ, ಕೌಸ್ತುಭಾಭರಣ, ವನಮಾಲಿಕೆಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವಳು. ಹಾಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಪರಮಾಣುರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಅಣುರೂಪವು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ವಕ್ಷದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದೂ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಣುರೂಪಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತನ್ನೊಳಗಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೇವಲ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಕೈವಲ್ಯನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಮಹತ್ತಾದ ವಸ್ತುವು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದ ಪಡಿಸುವರು. ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಮಾಣುವಿನೊಳಗೆ ಅಡಗಿಸುವನು. ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಟಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಶುರೂಪನಾಗಿ ಮಲಗಿರುವಾಗ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯರು ಶಿಶುವಿನ ಮೂಗಿನ ದ್ವಾರಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ ಯಾವದ್ದಸ್ತುವನ್ನು ಕಂಡಿರುವರು. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ಆಕಳಿಸಿದಾಗಲೂ ಮಣ್ಣುಂಡನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೋಸ್ಕರ ಬಾಯಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿದಾಗಲೂ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಸಲ, ಯಶೋದೆಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚಕಿತಳಾದಳೆಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮಾಣು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಲ್ಲಿ ೫೦ ಕೋಟಿ ಗಾವುದ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ‘ಘನಪರಮಾಣುವಿನೊಳಗಡಗಿಸುವೆ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಸ್ತುವನ್ನಾದರೂ ಮುಣಿಗಿಸುವನು. ಸ್ಥೂಲಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನಾದರೂ ತೇಲಿಸುವನು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಧಾನ್ಯಗಳಾದ ರಾಗಿ ಮೊದಲಾದವು ಮುಣುಗುವುವು. ಸ್ಥೂಲವಾದ ಸ್ಥಂಭಾದಿಗಳು ತೇಲುವುವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಮಾಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒರಳಿನೊಳಗೆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒನಕೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟಲು ಹೇಗೆ ಧಾನ್ಯಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಲ್ಲವು ನಾಶವಾಗಿ ಕಾಳುಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವುವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನೊಳಗೆ ದ್ವೇಷಿಸುವ ಅಸುರ ರಾಕ್ಷಸರ ದೇಹಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಜೀವರನ್ನು ಉಳಿಸುವನು. ಇದರಿಂದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುವರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದ ಶ್ರುತಿಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವರು. ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ:-

“ಅಭೀದ ಮೇಕ ಮೇಕೋಽಸ್ಮಿನಿಃಷ್ಣಾಟಭಿದ್ವಾಕಿಮೂತಿತ್ರಯಃಕರಂತಿ ಖಳೇನ ಪರ್ಷಾನ್ ಪ್ರತಿಹನ್ಮಿಭೂರಿಕಿಂಮಾನಿಂದಂತಿ ಶತ್ರವೋಽನಿಂದ್ರಾಃ” ಇದು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಕ್ಯವು. ಈ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವು ನನ್ನಕೂಡ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರಲು ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವೆನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಪಂಚಗಳು ಎರಡು ನನ್ನಕೂಡ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ನಾನೇ ಜಯಿಸುವೆನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಪಂಚಗಳು ಮೂರಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಾಗಲಿ ಬಂದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರವು. ನಾನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಒನಕೆಯಿಂದ ಕುಟ್ಟಿ ಹೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವಂತೆ ಅವರ ದೇಹಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಪಡಿಸುವೆನು. ಕಾಳುಗಳು ಉಳಿಯುವಂತೆ ಅವರ ಜೀವಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವೆನು. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸುವರು. ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಏನೆಂದು ದೂಷಿಸುವರು? ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಆರೋಪಿಸುವರು, ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅನಿಂದ್ರಾಃ’ ಅಶಕ್ತರು ಎಂದು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವು. ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ೧೬ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ‘ನಹಿಪರಮಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿನ ‘ಅಪರಿಮಿತಾಧ್ವವಾಸ್ತನುಭೃತೋಯದಿಸರ್ವನಹಿ ಸಶಾಶ್ವತೇತಿ ನಿಗಮೋಬ್ರವ ತೇಚತಥಾ’ ಎಂಬ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವರು. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಜೀವರು ವಾಯುದೇವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತರಾಗಿಯೂ, ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವರಲ್ಲವೆಂಬಂತಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರೆಂದು ವೇದವು ಹೇಳುವುದು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ “ಅಭೀದಂ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಜೀವರು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವರು. ಅವರ ದೇಹವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾಶಗೊಳಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಜೀವರು ಬೇರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರಿಂದ ಭಿನ್ನನೆಂದು ತೋರಿಸಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ

ಅರ್ಥ ಬರಿಯುವಾಗ “ಖಳ” ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಒರಳೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಖಳ ಅಂದರೆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಕಳಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದರೂ ಧಾನ್ಯಗಳ ಹೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬೇರೆಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಕಳಗಳಿಗಿಲ್ಲ. ಹುಲ್ಲು ರಾಗಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಮಾಡುವುದೇ ಹೊರ್ತು ಭತ್ತದ ಹೊಟ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾಸ ರಾಯರು ಉಲೂಖಲ ವನಿಕೆಗಳಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಖಲ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಲೂಖಲ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. “ಸಂಹರಿಪಾ” ಎಂಬ ದಾಸ ರಾಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಹನಾಶವೇ ಸಂಹಾರವಾಚ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸರಿಹೋಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ:-

ದೇವ ಮಾನವ ದಾನವರು ಎಂ
ದೀವಿಧದಲಾವಾಗಲಿಪ್ಪರು
ಮೂವರೊಳಗಿವಿಗಿಲ್ಲ ಸ್ನೇಹೋದಾಸೀನ ದ್ವೇಷ ||
ಜೀವರಧಿಕಾರಾನುಸಾರದ
ಲೀವ ಸುಖಸಂಸಾರ ದುಃಖವ
ತಾವುಣದಲವರವರಿಗುಣಿಸುವ ನಿರ್ಗತಾಶನನು || ೨೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ದೇವಮಾನವದಾನವರು=ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ದೈತ್ಯರು, ಎಂದು, ಈ ವಿಧದಲಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಆವಾಗಲು, ಇಪ್ಪರು=ಇರುತ್ತಿರುವರು. ಮೂವ-ರೊಳು=ಈ ಮೂರು ವಿಧದವರಲ್ಲಿ, ಇವಗೆ=ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಸ್ನೇಹ=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವಾಗಲಿ, ಉದಾಸೀನ=ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನತೆಯಾಗಲಿ, ದ್ವೇಷ= ದಾನವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲ. ಜೀವರ=ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ, ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ= ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಸುಖ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನೂ, ಸಂಸಾರ=ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸುಖದುಃಖವನ್ನು, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ದುಃಖವನ್ನು, ತಾ=ತಾನು, ಉಣದಲಿ=ಭುಂಜಿಸದೆ, ಅವರವರಿಗೆ, ಉಣಿಸುವ=ಉಣಿಸುವನು (ಸ್ವಯಂ) ನಿರ್ಗತ=ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ (ಇಲ್ಲದಿರುವ) ಅಶನನು=ಆಹಾರ ಉಳ್ಳವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮಹಾಭಾರತತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ, ‘ತ್ರಿವಿಧಾ ಜೀವ-ಸಂಘಾಸ್ತು ದೇವಮಾನುಷ ದಾನವಾಃ|| ತತ್ರ ದೇವಾ ಮುಕ್ತಿ ಯೋಗ್ಯಾಃ ಮಾನುಷೇಷೂತ್ತಮಸ್ತಥಾ|| ಮಧ್ಯಮಾ ಮಾನುಷಾಯೇತು ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯಾಸ್ತಥೈವಹಿ|| ಅಧಮಾ ನಿರಯಾಯವ ದಾನವಾಸ್ತು ತಮೋಲಯಾಃ || ಮುಕ್ತಿನಿರ್ಯಾ ತಮಶ್ಚೈವನಾವೃತ್ತಿಃ ಪುನರೇತಯೋಃ|| ದೇವಾನಾಂ ನಿರಯೋನಾಸ್ತಿ ತಮಶ್ಚಾಪಿ ಕಥಂಚನ || ನಾಸುರಾಣಾಂ ತಥಾ ಮುಕ್ತಿಃ ಕದಾಚಿತ್ಕೇನಚಿತ್ಕಚಿತ್|| ಮಾನುಷಾಣಾಂ ಮಧ್ಯಮಾನಾಂ ನೈತದ್ಧಯಮವಾಪ್ಯತೇ||’ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆಂತಲೂ, ಮನುಷ್ಯರೆಂತಲೂ, ರಾಕ್ಷಸರೆಂತಲೂ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ರಾಶಿಗಳು ಇರುವುವು. ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಮುಕ್ತಿ ಯೋಗ್ಯರು. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮರು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳು. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಧಮರು ನರಕಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವರು. ದಾನವರೆಲ್ಲರು ತಮೋಯೋಗ್ಯರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹೋದವರಿಗೂ, ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಿಗೂ ಪುನರಾವರ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನರಕವಾಗಲಿ ತಮಸ್ಸಾಗಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಸುರರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯು ಯಾವ ಸಾಧನದಿಂದಾಗಲಿ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ ಎಂದಿಗೂ ದೊರಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ತಮಸ್ಸಾಗಲಿ ಇವೆರಡೂ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ದೇವ ಮನುಷ್ಯ ದಾನವರೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ನೇಹವಾಗಲಿ, ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನವಾಗಲಿ, ದಾನವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ಹಾಗಾದರೆ “ಇಂದ್ರಸ್ಯಾರ್ಥ ಕಥಂ ದೈತ್ಯಾನವಧೀದ್ವಿಷಮೋಯಥಾ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮನು, ಪ್ರಿಯನು; ಹೀಗಿರಲು ಇಂದ್ರನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಹನನಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:-

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಮನೇ ; ಅಂದರೆ “ದೇಶಕಾಲ ಗುಣಾಂಶ್ಚೈವ ಭಕ್ತಾದೀನಪ್ಯವೇಕ್ಷ್ಯತು | ಯೋಗ್ಯತಾಂಚ ತಥಾ ಕರ್ಮ ಸಮ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ” ಎಂದು ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಚನದ ಪ್ರಕಾರ, ದೇಶ, ಕಾಲ, ಗುಣಗಳು ಅವರವರ ಕರ್ಮ, ಯೋಗ್ಯತೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವರವರು ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಫಲಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಕ್ತಿಮಾಡುವವನಿಗೂ, ದ್ವೇಷಮಾಡುವವನಿಗೂ ಒಂದೇ ಫಲ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಜಕರಿಗೆ ಅವರ ಭಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನೂ ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ದೈತ್ಯರು ದ್ವೇಷಮಾಡುವುದರಿಂದ

ದುಃಖ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಭಾವವು. ಅದನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ:- ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೂ, ನಿತ್ಯ ಸುಖಮಯವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಮಾನವ ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಖ್ಯ-ಸಾಂತಾನಿಕ ಲೋಕವನ್ನೂ, ದಾನವರಿಗೆ ನಿತ್ಯದುಃಖಮಯವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಭುಂಜಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವನು, ಆಹಾರವರ್ಜಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವನು. ಆದರೆ ಇದೇ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ “ತೋದಕನು ತಾನಾಗಿ” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಕರಣದೊಳಿದ್ದು ವಿಷಯವನೈದುವನು ತಿಳಿಯದವನೋಪಾದಿ ಭುಂಜಿಸುತೆ” ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ? ಅಂದರೆ ಇದರ ಪರಿಹಾರ:- ಜೀವರು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪುಣ್ಯಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ತಮ್ಮ ಸಂಚಿತ ಪುಣ್ಯವನ್ನನುಭವಿಸುವರು. ಆ ಜೀವರಿಗೋಸ್ಕರ ತಾನೂ ಆ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾದಮೇಲೆ ಸುಖಮಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಜೀವರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಉಣಿಸುವನಲ್ಲದೆ ತಾನು ಉಣವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ. ಇದರಿಂದ ಪೂರೋತ್ತರ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನೆಂಬುವದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಎಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ
ರಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದರಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ
ರಲ್ಲಿ ಓಡಿದರಲ್ಲಿಯಾಡಿದರಲ್ಲಿ ಇರುತಿಹನು ||
ಬಲ್ಲಿದರಿಗತಿಬಲ್ಲಿದನು ಸರಿ
ಇಲ್ಲ ಇವಗಾವಲ್ಲಿ ನೋಡಲು
ಖುಲ್ಲಮಾನವರೊಲ್ಲನಪ್ರತಿಮಲ್ಲ ಜಗಕೆಲ್ಲ || ೨೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಎಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರೂ=ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಥಾಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ= ಯಾವ ಚಲಾಚಲ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ, ಎಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದರೂ=ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿ ವರವನ್ನು ಬೇಡಿದರೂ, ಎಲ್ಲಿ ನೀಡಿದರೂ=ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಯಾವನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ, ಎಲ್ಲಿ ಓಡಿದರೂ=ಸಂಸಾರದತಾಪತ್ರಯಕ್ಕೆ ತಾಳಲಾರದೆ ಎಲ್ಲಿ ಓಡಿದರೂ, ಎಲ್ಲಿ ಯಾಡಿದರೂ= ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮೋಚ್ಚಾರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಥವಾ, ಭಗವತ್ಪಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ಇರುತಿಹನು. ಬಲ್ಲಿದರಿಗೆ=ತಿಳಿದವರಿಗೆ, ಅತಿಬಲ್ಲಿದನು=ಬಹಳ ತಿಳಿದವನು ಆವಲ್ಲಿ ನೋಡಲು=ಯಾವ ವಿಧದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ, ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ, ಇವಗೆ=ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಸರಿಯಿಲ್ಲ=ಸಮರಿಯಿಲ್ಲ. ಖುಲ್ಲಮಾನವರ= ದುರಹಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣರಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ, ಧಂಬತನದಿಂದ ಪೂಜಿಸುವವರ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು, ಬಲ್ಲನು=ಸ್ವೀಕರಿಸನು, ಜಗಕೆಲ್ಲ=ಜಗದೊಳಗೆಲ್ಲ, ಅಪ್ರತಿಮಲ್ಲ=ಅಸದೃಶ ಶೂರನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವವರು ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೂತು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೋತೃಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದು ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ನಂಬಿ ಶ್ರವಣಮಾಡುವವರಿನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು. ಜನಕರಾಜನು ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಾಹ ಶ್ರವಣಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಿವ್ಯವಾದ ಚಪ್ಪರವನ್ನು ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ತಾನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ನಿಂತು ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಚಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಮಂದಿ ಶ್ರೋತೃಗಳು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಶ್ರೋತೃಗಳ ದಾರಡ್ಯವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೆಯೇ ಆ ಚಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಗಾಬರಿಪಡುತ್ತಾ ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಓಡಿದರು. ಸನಕಾದಿಗಳು ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನಕರಾಜ ಇವರಿಬ್ಬರೇ ಉಳಿದರು. ಜನರು ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು, ರಾಜನೇ! ಅಗ್ನಿಯು ಚಪ್ಪರವನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿರುವುದು ಏಳು ಎಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಬಹು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು ಪುರಾಣ ಸಾಕುಮಾಡಿರೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಇಬ್ಬರೂ ಈ ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾರದೆ ಕೂತೇ ಇದ್ದರು. ಜನಕ ರಾಜನು ಕದಲದೆ ಕೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ದಂದಹ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಮಂಟಪವೆಲ್ಲವೂ ಉರಿದುಹೋಯಿತು. ಸನಕಾದಿಗಳೂ ರಾಜನೂ ಸಹ ದಗ್ಧರಾದರೆಂದು ಜನರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಆಗ ಎಲ್ಲರೂ ಬಂದು ನೋಡಲು ಎಥಾ ಪ್ರಕಾರ ಪುರಾಣ ನಡಿಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಜನಕರಾಜನು ಪೂರ್ದದಂತೆ ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಪ್ತರಾಗಿ ನಾವು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿದೆವು, ಎಲ್ಲಿ ಕಥಾಶ್ರವಣವೋ ಅಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದೇ ಇರುವನು, ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಏನು ಮಾಡುವನು? ನಮಗೆ ಇಷ್ಟು ತೋರದೆ ಭ್ರಾಂತರಾದೆವು. ರಾಜನು ದೃಢಮನಸ್ಕನು, ಅವನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ಏನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ದಾರಡ್ಯವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರೆಂದು ೧೮ ಉಪಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತವೆಂಬ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಜನಕರಾಜನು ಅಲ್ಲಿಯೇ

ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿರುವನು. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಅವಧೂತರು ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಎಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿಹನು. ಅಂದರೆ ಬಾಣಾಸುರನು ಈಶ್ವರನನ್ನೂ, ರಾವಣನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಪಾರ್ವತಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ಆರಾಧಿಸಿ ವರವನ್ನು ಬೇಡಲು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೇ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಾದಾಗ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ಬಂದನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಆಧಾರವೇನು?

ಅಂದರೆ “ತೇನ ವಿನಾತ್ಯಣಮಪಿ ನಚಲತಿ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ತ್ಯಣಚಲನಾದಿ ಶಕ್ತಿಯು ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದೇ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅವರೊಳಗಿದ್ದು ವರವನ್ನಿತ್ತವನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದರೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವೂ ಉಂಟು. ಧ್ರುವನು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಬೇಡಲು ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗೋಚರನಾದನು. ಕೂರ್ಮದಾಸನು ಕುಂಟನಾದುದರಿಂದ ಆಷಾಢ ಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶೀ ದಿವಸ ಪಾಂಡುರಂಗನನ್ನು ನೋಡದೆಹೋದೆನೆಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಸನಪಡುವಾಗ ಪಾಂಡುರಂಗನು ಅವನಿಗಾಗಿ ಅವನಿದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ನಿಂತನು. ಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತನು. ಇಂತಹುದೆಷ್ಟೋ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇರುವುವು. ಜನರು ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ, ಪುಷ್ಪವನ್ನಾಗಲಿ, ಫಲವನ್ನಾಗಲಿ, ಉದಕವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಎಲ್ಲಿ ಓಡಿದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಅಂದರೆ ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಮರ್ತ್ಯೋ ಮೃತ್ಯುವ್ಯಾಳಭೀತಃ ಪಲಾಯು ಲೋಕಾನ್ಸರ್ವಾನ್ನಿರ್ಭಯಂ ನಾಧ್ಯಗಚ್ಛ | ತ್ವತ್ಪಾದಾಬ್ಜಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಯದೃಚ್ಛಯಾದ್ಯ ಸ್ವಸ್ಥಃಶೇತೆ ಮೃತ್ಯುರಸ್ಮಾದಪೈತಿ|| ” ಮನುಷ್ಯನು ಮೃತ್ಯುವೆಂಬ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಓಡಿದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಯದೃಚ್ಛಯಾ ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ಸೇರಿದರೆ ಆಗ ಮೃತ್ಯುವು ಅವನನ್ನು ಬಿಡುವುದು. ಆಗ ಮನುಷ್ಯನು ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿ ಮಲಗುವನು.

ಹೀಗೆ ಮರಣಕ್ಕೆ ಭಯಪಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲಿ ಓಡಿದರೂ ಮೃತ್ಯುರೂಪಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ನಂಬಿದರೆ ಆ ಭಯವು ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ‘ಎಲ್ಲಿ ಆಡಿದರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿಹನು’ ಆಡಿದರೆ ಅಂದರೆ ನುಡಿದರೆ ಎಂದು ಒಂದು ಅರ್ಥವೂ, ಆಟವಾಡುವುದೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವೂ ಆಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡುವುವು. ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು ಮುದ್ದುಮುದ್ದಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ ಆಟವನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದು ಆಟವನ್ನಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸಖೋಬಾಯಿಯೆಂಬಾಕೆಯು ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೊಂಬೆ ಆಟವನ್ನಾಡುವಾಗ ಪಾಂಡುರಂಗನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸುವುದೇ ಆಟವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲು ಆಕೆಗೆ ಇದಿರನಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗನೇ ನಿಂತಂತೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಡಿದರೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನುಡಿದರೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇರುವನು ಎಂದು ನುಡಿಯಲು “ಸತ್ಯಂ ವಿಧಾತುಂ ನಿಜಭೃತ್ಯ ಭಾಷಿತಂ” ನಿಜಭೃತ್ಯನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನಾಡಿದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತಂಭದಿಂದಲೇ ಆವಿರ್ಭೂತನಾದನು. “ಬಲ್ಲಿದರಗತಿ ಬಲ್ಲಿದನು” ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಬಲ್ಲವರೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೂ ಭಗವದ್ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಯಾರೂ ಅರಿಯರು. ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೋ ಇವರೆಲ್ಲರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲನು. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಇವನಿಗೆ ಸಮರು ಮತ್ತಾರು ಇಲ್ಲ. ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಡಂಭಾಚಾರದವರು ಮಾಡುವ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳನು. ಜಗತ್ತಿನೊಳು ಅಸದೃಶ ಜಟ್ಟಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

**ತಪ್ತಲೋಹವು ನೋಳು ಜನರಿಗೆ
ಸಪ್ತಜಿಹ್ವನ ತೆರದಿ ತೋರ್ವುದು
ಉಪ್ತಪಾವಕಲೋಹ ಕಾಂಬುದು ಪೂರ್ದದೋಪಾದಿ ||
ಸಪ್ತವಾಹನ ನಿಖಿಲಜನರೊಳು
ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಸರ್ವರು
ಆಪ್ತರಾಗಿಹರೆಲ್ಲಕಾಲದಿ ಹಿತವ ಕೈಗೊಂಡು || ೨೨ ||**

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ತಪ್ತಲೋಹವು=ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣವು, ನೋಳುಜನರಿಗೆ=ನೋಡುವ ಜನರಿಗೆ, ಸಪ್ತಜಿಹ್ವನ ತೆರದಿ=ಏಳು ನಾಲಿಗೆಯುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ತೋರ್ವುದು=ಕಾಣುವುದು, ಉಪ್ತಪಾವಕ=ಅಗ್ನಿಯು ಶಾಂತವಾದ ಬಳಿಕ, ಲೋಹ=ಕಬ್ಬಿಣವು, ಪೂರ್ದದೋಪಾದಿ=ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕಬ್ಬಿಣವಾಗಿ, ಕಾಂಬುದು=ಕಾಣುವುದು. ಅದರಂತೆ, ಸಪ್ತವಾಹನ= ಏಳು ಕುದುರೆಗಳು ಕಟ್ಟಿದ ರಥವುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯರೂಪಿಯಾದ ಉರುಕ್ರಮನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ನಿಖಿಲಜನರೊಳು=ಸಮಸ್ತವಾದ ಜನರೊಳಗೂ, ವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ=ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಸರ್ವರು=ಸಕಲಜನರು ಎಲ್ಲಕಾಲದಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಿತವಕೈಗೊಂಡು=ಪರಸ್ಪರ ಉಪಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಆಪ್ತರಾಗಿಹರು=ಪರಸ್ಪರ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು ಬಂಧುಮಿತ್ರರೆಂದು ಆಪ್ತರಾಗಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣವು ನೋಡಿದ ಜನರಿಗೆ ಕಿಂಡದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. (ಸಪ್ತಜಿಹ್ವನ ತೆರದಿ ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದರ್ಥ. “ಆಸ್ಯದ್ವಯಂ ಸುತಾಪೋಷ್ಣಂ ಸಪ್ತಜಿಹ್ವಾ ಸಮನ್ವಿತಂ ದಕ್ಷಿಣಾಸ್ಯೇ ಚತುರ್ಜಿಹ್ವಾತಿಸೋವೈ ವಾಮವಕ್ತ್ರಕೆ” ಎಂದು ಅಗ್ನಿರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವರಿಗೆ ಎರಡು ಮುಖಗಳು ಏಳು ನಾಲಿಗೆಗಳುಂಟು. ಬಲದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲಿಗೆಗಳು, ಎಡದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲಿಗೆಗಳು ಇರುವುವು). ಅದು ಆರಿಹೋದರೆ ಬರೇ ಕಬ್ಬಿಣವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಜನರು ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದವರಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಉಪಕಾರಮಾಡುತ್ತ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಶರೀರದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೆಂಕಿ ಆರಿದ ಕಬ್ಬಿಣವು ಹೇಗೆ ಕಾಣುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕುಣಪ (ಶವ) ವಾಗಿ ಶರೀರವು ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾಗುವುದು. ಹೆಂಡತಿಯೂ ಸಹ ಶರೀರವನ್ನು ನೋಡಲಂಜುವಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹಗತನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನೂ ಕೊಡುವನೆಂದು ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಕರ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯ ದೋಷ ಬಂದೀತೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಾರಿದನು ಮಳೆಗರಿಯೆ ಬೆಳದಿಹ
ಭೂರುಹಂಗಳ ಚಿತ್ರಫಲರಸ
ಬೇರೆಬೇರಿಪ್ಪಂತೆ ಬಹುವಿಧ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ||
ಮಾರಮಣನವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ
ಮೀರದಲೆ ಗುಣಕರ್ಮಗಳನನು
ಸಾರನಡೆಸುವ ದೇವನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯವೆಲ್ಲಿಹದೊ || ೨೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವಾರಿದನು=ಮೇಘವು, ಮಳೆಗರಿಯೆ=ಮಳೆ ಕರೆಯಲು, ಬೆಳದಿಹ=ಬೆಳೆದಿರುವ, ಭೂರುಹಂಗಳ=ವೃಕ್ಷಗಳ, ಚಿತ್ರಫಲರಸ=ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಫಲಗಳು ಅವುಗಳ ರಸಗಳು, ಬೇರೆಬೇರಿಪ್ಪಂತೆ=ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ, ಬಹುವಿಧ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು, ಮಾರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಮೀರದಲೆ, ಗುಣಕರ್ಮಗಳನನುಸಾರ=ಗುಣಕರ್ಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ, ನಡೆಸುವ=ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ, ದೇವನಿಗೆ, ವೈಷಮ್ಯವೆಲ್ಲಿಹದೋ=ವೈಷಮ್ಯವು ಎಲ್ಲಿರುವುದು? (ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ).

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮೇಘವು ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯನ್ನು ವರಿಸಲು, ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ನೀರು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಆ ನೀರಿನಿಂದ ಬೆಳೆದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಫಲಗಳು ಕೆಲವು ಸಿಹಿ, ಕೆಲವು ಕಹಿ, ಕೆಲವು ಹುಳಿ ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬಿಡುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ವೃಕ್ಷಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಕಾರಣ ಹೊರತು, ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದವು ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾತ್ವಿಕಾದಿ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೀರದೆ ಸಾತ್ವಿಕರಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮವನ್ನೂ, ರಾಜಸರಿಂದ ಮಿಶ್ರಕರ್ಮವನ್ನೂ, ತಾಮಸರಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವರ ಸತ್ತಾದಿ ಗುಣಗಳು, ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನೇ ಹೊರತು ತನಗೆ ಇವರು ಬೇಕಾದವರು, ಇವರು ಬೇಡದವರು ಎಂಬ ಪಕ್ಷಪಾತದಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯವೆಲ್ಲಿರುವುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ವಾರಿಜಾಪ್ತನ ಕಿರಣ ಮಣಿಗಳ
ಸೇರಿ ತತ್ತದ್ವರ್ಣಗಳನು ವಿ
ಕಾರಗೈಸದೆ ನೋಳ್ವರಿಗೆ ಥಳಿಥಳಿಸುವಂದದಲಿ ||
ಮಾರಮಣ ಲೋಕತ್ರಯದೊಳಿಹ
ಮೂರುವಿಧ ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ವಿ
ಹಾರ ಮಾಡುವನವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ಮವನನುಸರಿಸಿ || ೨೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವಾರಿಜಾಪ್ತನ=ವಾರಿಜ=ಕಮಲಕ್ಕೆ, ಆಪ್ತನ=ಪ್ರಿಯಕರನಾದ ಸೂರ್ಯನ, ಕಿರಣ=ಕಿರಣವು, ಮಣಿಗಳ=ಕೆಂಪು, ವಜ್ರ, ಪಚ್ಚೆ, ನೀಲ, ಮೊದಲಾದ ರತ್ನಗಳ, ಸೇರಿ=ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ತತ್ತದ್ವರ್ಣಗಳನು=ವಜ್ರ ಕೆಂಪು ಮೊದಲಾದ ಮಣಿಗಳ

ವರ್ಣಗಳನ್ನು ವಿಕಾರಗೃಹಿಸಿದೇವರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ನೋಳ್ವರಿಗೆ=ನೋಡುವ ಜನರಿಗೆ, ಧಳಧಳಿಸುವಂದದಲಿ= ಧಳಧಳಾಯಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ತೆರದಲಿ, ಮಾರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಲೋಕತ್ರಯದೊಳಿಹ=ಮೂರು ಲೋಕದೊಳಗೆ ಇರುವ, ಮೂರುವಿಧ ಜೀವರೋಳಿದ್ದು=ಸಾತ್ವಿಕ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವರೋಳಿದ್ದು, ಅವರ=ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ಮವ=ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣವು ವಜ್ರ, ಕೆಂಪು, ನೀಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಬಿಳುಪು, ಕೆಂಪು ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡದೆ ಕೆಂಪು ನೀಲ ಮೊದಲಾದ ವರ್ಣಗಳಿಂದಲೇ ಧಳಧಳಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾತ್ವಿಕಾದಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡದೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.

ಜಲವನಪಹರಿಸುವಗಳಿಗೆ ಬ
ಟ್ಟಲನುಳಿದು ಜೈಗಂಟೆ ಕೈಪಿಡಿ
ದಳೆದು ಹೊಡೆವಂದದಲಿ ಸಂತತ ಕರ್ತೃತಾನಾಗಿ ||
ಹಲಧರಾನುಜ ಪುಣ್ಯಪಾಪದ
ಫಲಗಳನು ದೇವಾಸುರಗಣ
ದೊಳು ವಿಭಾಗವ ಮಾಡಿವುಣಿಸುತ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಪ್ಪ || ೨೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಜಲವನಪಹರಿಸುವ=ನೀರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲನು= ಗಳಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಬಟ್ಟಲನ್ನು, ಉಳಿದು=ಬಿಟ್ಟು ಜೈಗಂಟೆ=ಜಾಗಟಿಯನ್ನು, ಕೈಪಿಡಿದಳೆದು=ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು, ಹೊಡೆವಂದದಿ= ಹೊಡೆಯುವ ತೆರದಲಿ, ಸಂತತ=ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ, ತಾನು=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಕರ್ತೃ=ಮಾಡುವವನು, ಆಗಿ, ಹಲಧರಾನುಜ= ಬಲರಾಮನ ತಮ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪುಣ್ಯಪಾಪದ ಫಲಗಳನ್ನು, ದೇವಾಸುರರಗಣದೊಳು=ದೇವದೈತ್ಯರ ಗಣದೊಳಗೆ, ವಿಭಾಗವಮಾಡಿ, ಉಣಿಸುತ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೪ ಅಂಗುಲ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ, ೪ ಅಂಗುಲ ಅಳವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣದಾದ ತೂತನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಮಾಡಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ:- “ದ್ವಾದಶಾರ್ಧಪಲೋನ್ಯಾನಂಚತುರ್ಭಿಶ್ಚತುರಂಗುಲೈಃ|| ಸ್ಪರ್ಣಮಾಷೈಃ ಕೃತಚ್ಚಿದ್ರಂ ಯಾವತ್ಪ್ರಸ್ಥಂಜಲಂಪಿಬೇತ್|| ” ಆರುಪಲಕಾಳು ಅಂದರೆ ೧೮ತೊಲೆ ಅಕ್ಕಿ ಕಾಳು ಹಿಡಿಯುವ ಒಂದು ಹಿತ್ತಾಳೆ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದ ಗುಂಡು ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೨೦ ಗುಂಜಿತೂಕ ಬಂಗಾರವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲ ಪ್ರಮಾಣ ಉದ್ದವಾಗಿ ತಂತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದು ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಒಂದು ತೂತನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ಗಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ನೀರನು ತುಂಬಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದರ ಮಧ್ಯದ ದ್ವಾರದಿಂದ ನೀರು ತುಂಬುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿ ಮುಣುಗಬೇಕಾದರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಹೊತ್ತು ಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಲೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇಂತಹ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ನೀರೋಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಅದು ಮುಣುಗಿದೊಡನೆ ಜಾಗಟಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಒಬ್ಬ ಘಂಟಾಸೂಚಕನು ಮೊದಲು ಒಂದು ಆಮೇಲೆ ಎರಡು, ಮತ್ತು ೩, ೪, ಹೀಗೆ ಗಳಿಗೆಗಳು ಆದಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಗಂಟೆಯನ್ನು ಎಣಿಸಿ ಹೊಡೆಯುವನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಘಂಟಾಸೂಚಕನು ಗಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಘಟಿಕಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಡುವನು ಆ ಪಾತ್ರೆಯು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತೂತಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೀರುತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅದನ್ನು ಸೂಚಕನು ತಿಳಿಯುವನೇ ಹೊರತು ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಳಗಿದ ಒಡನೆ ಒಂದು ಸಲ ಮುಣುಗಿತೆಂದು ಘಂಟೆ ಹೊಡೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವನು. ಮತ್ತು ಆ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಬಿಡುವನು. ಹಾಗೆ ಜೀವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಘಂಟಾಸೂಚಕನಂತೆ ಇರುವನು. ಗಂಗಾಳದೊಳಗಣ ನೀರು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿಗಳು ರಾಶೀಭೂತವಾಗಿರುವುವು. ಘಟಿಕಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸೂಚಕನು ನಿರ್ಮಿಸುವಂತೆ ಜೀವರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನರಿತು ಅವರ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪಾತ್ರೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತೂತುಮಾಡಿ, ಸ್ವತಃ ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸೂಚಕನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ತೂತನ್ನು ಹೊಡೆಯುವನು. ಅದರಿಂದ ಕಿಂಚಿತ್ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಬಟ್ಟಲು ತಾನಾಗಿ ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಸೂಚಕನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕೂತು ಅದನ್ನು ತೇಲಿಸುವುದೂ ಎಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇದೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೂ ಹೇಗೆ ಸೂಚಕನ ಕರ್ತೃಕವೋ ಹಾಗೆ, ಜೀವನು ಅಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶರೀರದೊಳಗಿದ್ದು ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಅಲ್ಪ ಭಿದ್ರದಂತಿರುವ ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟು

ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಸೂಚಕನು ಪಾತ್ರೆಯು ಮುಣಿಗಿದುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಘಂಟೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಸಾಧನವು ಪೂರ್ತಿಯಾದುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಫಲವನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು. ಘಂಟೆ ಹೊಡೆಯಲು ಎಷ್ಟು ಘಂಟೆ ಆಯಿತೆಂದು ಕೇಳಿ ಜನರು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜೀವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರು. ಘಂಟಾಸೂಚಕನು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಣುಗಿದೊಡನೆ ಘಂಟೆಯನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ತಾನು ಹೇಗೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತನಾಗಿರುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಫಲವನ್ನು ದೇವ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಭಾಗಮಾಡಿಸಿ ತಾನು ಸಾಕ್ಷೀಭೂತನಾಗಿರುವನು.

ಪೊಂದಿಕೊಂಡಿಹ ಸರ್ವರೊಳು ಸಂ
ಬಂಧವಾಗದೆ ಸಕಲಕರ್ಮವ
ರಂದದಲಿ ತಾ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸಿ ತತ್ಪಲಗಳುಣದೆ ||
ಕುಂದದಣುಮಹತ್ತೆನಿಪ ಘಟ
ಮಂದಿರದಿ ಸರ್ವತ್ರತುಂಬಿಹ
ಬಾಂದಳದ ತೆರನಂತೆ ಇರುತಿಪ್ಪನು ರಮಾರಮಣ || ೨೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ರಮಾರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವರೊಳು=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಂಬಂಧವಾಗದೆ=ಸ್ಥೂಲದೇಹ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದು, ಸಕಲ ಕರ್ಮವ=ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಅವರಂದದಲಿ=ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ತಾನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ, ತತ್ಪಲಗಳ=ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು, ಉಣದೆ, ಅಣುಮಹತ್ತೆನಿಪ=ಸಣ್ಣದು ದೊಡ್ಡದಾದ, ಘಟಮಂದಿರದಿ=ಕೊಡ, ಬಿಂದಿಗೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಒಳಹೊರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಸರ್ವತ್ರ=ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತುಂಬಿಹ=ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು, ಬಾಂದಳದ ತೆರನಂತೆ= ಆಕಾಶದಂತೆ, ಇರುತಿಪ್ಪನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರುಗಳ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವರಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಅವರವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವರಂತೆ ತಾನೇ ಮಾಡಿ, ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಆ ಫಲಗಳನ್ನು ತಾನುಣದೆ ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಣಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಸಣ್ಣ ಘಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ಘಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಒಳಭಾಗದ ಅವಕಾಶ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶವು ಹೇಗೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂಕ್ಷ್ಮರಾದ ಜೀವರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು.

ಕಾದಕಬ್ಬಿಣ ಹಿಡಿದುಬಡಿಯಲು
ವೇದನವು ಲೋಹಗಳಿಗಲ್ಲದೆ
ಲಾದುದೇನೈ ಅನಲಗಾವ್ಯಥೆಯೇನುಮಾಡಿದರು ||
ಆದಿದೇವನು ಸರ್ವಜೀವರ
ಕಾದುಕೊಂಡಿಹ ಒಳಹೊರಗೆ ದುಃ
ಖಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗುವವೇನೊ ಚಿನ್ಮಯಗೆ || ೨೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕಾದಕಬ್ಬಿಣ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಡಿಯಲು, ವೇದನವು=ಆ ಏಟಿನ ನೋವು ಲೋಹಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ, ಅನಲಗೆ=ಅಗ್ನಿಗೆ, ಆ ವ್ಯಥೆಯು=ಆ ಹೊಡೆತವು, ಆದುದೇನೈ=ಅಗುವುದೇನೈಯ? ಎಂದಿಗೂ ಆಗದೆಂದು ಅರ್ಥ, [ಅದರಂತೆಯೇ] ಆದಿದೇವನು=ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವ ಜೀವರ=ಸಮಸ್ತ ಜೀವರುಗಳ ವಳಹೊರಗೆ, ಕಾದುಕೊಂಡಿಹ=ಕಾದು ಕೊಂಡಿರುವನು. ಚಿನ್ಮಯಗೆ=ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ದುಃಖಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು=ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ದುಃಖಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು, ಆಗುವುದೇನೈ? ಎಂದಿಗೂ ಆಗದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಉದ್ದವಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಡೆದರೆ ಆ ಹೊಡೆತವು ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ ತಗಲಿ ಉದ್ದವಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಆ ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ತಗಲದು. ಅದರಂತೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜೀವರ ಒಳಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವರ ದೇಹಗಳಿಗಾಗುವ ದುಃಖಾದಿಗಳು ದೇಹಸ್ಥ-ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗದು.

ಮಳಲಮನೆಗಳಮಾಡಿ ಮಕ್ಕಳು
ಕೆಲವುಕಾಲದಲಾಡಿ ಮೋದದಿ
ತುಳಿದುಕೆಡಿಸುವ ತೆರದಿ ಲಕುಮೀರಮಣ ಲೋಕಗಳ ||
ಹಲವುಬಗೆಯಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುವ ನಿ
ಶ್ಚಲನು ತಾನಾಗಿದ್ದು ಸಲಹುವ
ಯಲರುಣಿಯವೋಲ್ ನುಂಗವವಗೆಲ್ಲಿಹದೊ ಸುಖದುಃಖ || ೨೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಮಳಲು ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ, ಮನೆಗಳ ಮಾಡಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಕೆಲವುಕಾಲದಲಾಡಿ=ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನವರೆವಿಗೂ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಮೋದದಿ=ಸಂತೋಷದಿಂದ, ತುಳಿದು ಕೆಡಿಸುವ ತೆರದಿ, ಲಕುಮೀರಮಣ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಲೋಕಗಳ=ಲೋಕಗಳನ್ನು, ಹಲವುಬಗೆಯಲಿ=ನಾನಾ ತೆರದಲ್ಲಿ, ನಿರ್ಮಿಸುವ=ಸೃಷ್ಟಿಸುವ, ನಿಶ್ಚಲನು ತಾನಾಗಿ=ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಜಡದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರನಾಗಿ ತಾನಿದ್ದು, ಸಲಹುವ=ಎಲ್ಲರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು. ಎಲರುಣಿಯವೋಲ್=ಗಾಳಿಯನ್ನು ನುಂಗುವ ಸರ್ಪವು ತನ್ನ ಗುಡ್ಡುಗಳನ್ನು ತಾನೆ ನುಂಗುವಂತೆ, ನುಂಗುವವಗೆ=ನುಂಗುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಸುಖದುಃಖ=ದೇಹಗತವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳು, ಎಲ್ಲಿಹದೊ=ಎಲ್ಲಿರುವುದು? ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಮಕ್ಕಳು ಆಟವಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮರಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಟವಾಡಿ, ಸಾಕೆಂದು ತೋರಿದಾಗ ಆ ಮನೆಯನ್ನು ತುಳಿದು ಕೆಡಿಸಿಬಿಡುವರು. ಆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಳಲುಮನೆ ಕಟ್ಟುವಾಗಲೂ ಸಂತೋಷವೇ, ಅದರಲ್ಲಿ ಆಡುವಾಗಲೂ ಸಂತೋಷವೇ, ಅದನ್ನು ತುಳಿದು ಕೆಡಿಸುವಾಗಲೂ ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಕೆಡಿಸುವರು. ಕಟ್ಟುವಾಗ ಕಟ್ಟಬೇಕಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಡಿಸುವಾಗ ಹೋಯಿತ್ತಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯಸನವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಲೀಲೆಯಿಂದಲೇ ಗಜ ತುರಗಾದಿ ಲೆಳ ಲಕ್ಷ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು. ಅಂದರೆ ಗಜ ತುರಗ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಜೀವರ ಲಿಂಗ ಶರೀರಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರಕವನ್ನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು. ಆ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಂತಿದ್ದು, ಪ್ರೇರಿಸಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಲೀಲೆಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವನು. ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಕೆಡಿಸುವಂತೆ ಲೀಲೆಯಿಂದ ತಾನೇ ನಾಶಗೊಳಿಸುವನು. ಮಕ್ಕಳು ಆಟಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೇರಿ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಉಪಕ್ರಮಮಾಡಿದ ಮೊದಲು ಕೆಡಿಸುವವರೆವಿಗೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಆಟವಾಡುವ ಸಂತೋಷವೇ ಹೊರತು, ಮನೆ ಕಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ, ತುಳಿದು ಕೆಡಿಸುವುದರಿಂದ ದುಃಖವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆಯೇ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ, ನಾಶಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಸನವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ದಾಸರಾಯರು ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:- “ಸರ್ಪವು ತಾನು ಗುಡ್ಡುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಾ ಗುಡ್ಡುಗಳನ್ನೂ ತಾನೆ ನುಂಗಿಬಿಡುವುದು ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಇರುವುದು. ಆ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಗುಡ್ಡುಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಪಡೆದು ತಾನೇ ನುಂಗುವಾಗ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಾಗ ಆಗಲಿ, ಸಂಹಾರಮಾಡುವಾಗ ಆಗಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗನು” ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವೇಷಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಜನರ ಪ್ರ
ಮೋಷಗೈಸುವ ನಟಪುರುಷನವೋಲ್
ದೋಷದೂರನು ಲೋಕದೊಳು ಬಹುರೂಪ ಮಾತಿನಲಿ ||
ತೋಷಿಸುವನವರವರ ಮನದಭಿ
ಲಾಸೆಗಳ ಪೂರೈಸುತನುದಿನ
ಪೋಷಿಸುವ ಪೂತಾತ್ಮ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯ || ೨೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವೇಷಭಾಷೆಗಳಿಂದೆ=ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ ವೇಷಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ತಾವು ಆಡುವ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೂ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳಿಂದಲೂ, ಜನರ= ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಜನರುಗಳ, ಪ್ರಮೋಷಗೈಸುವ=ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ, ನಟಪುರುಷನೋಲ್=ವೇಷಧಾರಿ ಪುರುಷನಂತೆ, ದೋಷದೂರನು= ದೋಷರಹಿತನಾದ, ಪೂತಾತ್ಮ= ಪವಿತ್ರವಾದ ಆತ್ಮವುಳ್ಳ, ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯ=ಪೂರ್ಣಾನಂದಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಲೋಕದೊಳು, ಬಹುರೂಪ=ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಅಂದರೆ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ನಟ ವಿಟಪುರುಷರಲ್ಲಿಯೂ, ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಬಿಂಬಕ್ಕಿಯಾದಿಂದಲೂ, ಮಾತಿನಲಿ=ಆಯಾ ಜನರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವರವರಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ, ತೋಷಿಸುವನು=

ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವನು. ಅವರವರ=ಆಯಾ ಜನರ, ಮನದಭಿಲಾಷೆಗಳ= ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತ ಪೋಷಿಸುವ= ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣಾದಿ ನಾಟಕವನ್ನಭಿನಯಿಸುವವರು ರಂಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾದಿ ವೇಷಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವರಾಗಿ ರಾಮನೇ ಇವನೆಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ತೋರುವಂತೆ ವೇಷಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಆ ಜನರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತೆಯೂ, ನಿರ್ದೋಷಿಯೂ ಮಂಗಳಾತ್ಮನೂ, ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೌಸಲ್ಯಾ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಇವನು ನನ್ನ ಮಗನು ಎಂದು ಭ್ರಾಂತಿಬರುವಂತೆ ವೇಷಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವಂತೆಯೂ, ಬಿಂಬರೂಪದಿಂದ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದು ಜೀವ ಜೀವರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ಈಕೆಯು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವನೇ ನನ್ನ ಪತಿಯು, ಇವನು ನನ್ನ ಸುತನು ಎಂಬೀ ವಿಧವಾದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, (ವೇಷ) ರೂಪ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವನು. ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಭಜಕರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು. ಪತಿಸತಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದ್ದು ಪರಸ್ಪರ ಅವರವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು. ಅಂತೂ, ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ, ಜನರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವರೊಳಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಲೌಕಿಕೋಪಮಾನಗಳಿಂದ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

**ಅಧಮ ಮಾನವನೋರ್ವ ಮಂತ್ರೈ
ಷಧಿಗಳನು ತಾನರಿತು ಪಾವಕ
ಉದಕಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಇಪ್ಪನದರೊಳಗೆ ||
ಪದುಮಜಾಂಡೋದರನು ಸರ್ವರ
ಹೃದಯದೊಳಗಿರೆ ಕಾಲಗುಣ ಕ
ರ್ಮಕಲುಷ ಸಂಬಂಧವಾಗುವವೇ ನಿರಂಜನಗೆ || ೨೦ ||**

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಧಮ ಮಾನವನೋರ್ವ=ಅಧಮನಾದ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬನು, ಮಂತ್ರೈಷಧಿಗಳನು, ತಾನರಿತು=ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಪಾವಕ ಉದಕಗಳ=ಅಗ್ನಿ ಉದಕಗಳ, ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ, ಅದರೊಳಗೆ=ಅಗ್ನಿ ಉದಕಗಳೊಳಗೆ ಅಗ್ನಿಸ್ತಂಭನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವನು. (ಹೀಗಿರಲು) ಪದುಮಜಾಂಡೋದರನು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ಉದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವರ ಹೃದಯದೊಳಗಿರೆ=ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದೊಳಗಿರಲು, ಕಾಲಗುಣಕರ್ಮದ=ಕಾಲ=ಕೃತ ತ್ರೇತಾದಿ ಯುಗಕಾಲಗಳು, ಗುಣ= ಸತ್ವರಜಸ್ತಮಸ್ಸೆಂಬ ಗುಣಗಳು, ಕರ್ಮದ=ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು, ಅಥವಾ, ಕಾಲ= ವಸಂತ ಗ್ರೀಷ್ಮ, ಹಿಮ ಮೊದಲಾದ ಋತುಸಂಬಂಧವಾದ ಕಾಲಗಳು, ಗುಣ=ತತ್ಕಾಲಗುಣಗಳೆಂದರೆ ಬಿಸಲು, ಮಳೆ, ಚಳಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗುಣಗಳು, ಕರ್ಮಗಳೆಂದರೆ= ಬಿಸಿಲತಾಪವನ್ನು ನಿವಾರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೊಡೆಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಬೀಸಣಿಗೆಯಿಂದ ಬೀಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಚಳಿಗೆ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಇವುಗಳು, ಕಲುಷ=ಯುಗಾನುಗುಣವಾಗಿ ಒದಗುವಿಕೆ, ಯುಗಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಧನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆ ಸಾಧನಮಾಡುವಾಗ ಕಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಗ್ರೀಷ್ಮಾದಿ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಅತಿ ತಾಪ, ಚಳಿ, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದೂ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಲೇಶದಿಂದ ಬೀಸಣಿಗೆಯಿಂದ ಬೀಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಪಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಕಲ್ಮಷಗಳು, ನಿರಂಜನಗೇ=ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುವವೆ? ಎಂದಿಗೂ ಆಗಲಾರದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಅಧಮನಾದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಮಂತ್ರ, ಔಷಧಗಳನ್ನು ತಾನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಸ್ತಂಭನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರೋಣ, ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಔಷಧೀಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವುದು, ಜಲಸ್ತಂಭನಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೀರಿನಮೇಲೆ ನಡೆಯುವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಂಕಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗುವ ಸುಡುವಿಕೆಯು, ನೀರು ಸಂಬಂಧದಿಂದ ತೊಯ್ಯಲ್ಪಡುವಿಕೆಯು ಇಲ್ಲದಿರುವನು. ಹೀಗಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ತನ್ನದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ ಜೀವರ ಹೃದಯದೊಳಗಿರಲು, ಪರಮಾಣು ಮೊದಲು ದ್ವಿಪರಾರ್ಥವಸಾನದವರೆವಿಗೂ ಇರುವ ಕಾಲವನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಜನಿಸಿದನು, ಜನಿಸಿ ಇಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಿದ್ದನು, ಮುದುಕನಾದನು, ಸತ್ತನು, ಇರುವವರೆವಿಗೂ ರಾಜ್ಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಿದನು, ಯಾಗ ಮಾಡಿದನು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಛಿತನಾದನು, ಸೋತುಹೋದನು, ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ತಪ್ಪನಾದನು, ನೀರಡಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದನು, ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲ ಗುಣಕರ್ಮದ ಕಲ್ಮಷಗಳು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಲೇಪವಾಗುವುವೇ? ಎಂದಿಗೂ ಆಗಲಾರವು.

ಒಂದು ಗುಣದೊಳನಂತಗುಣಗಳು
ಒಂದು ರೂಪದೊಳಹವುಲೋಕಗ
ಳೊಂದು ರೂಪದಿಧರಿಸಿ ತದ್ಗತಪದಾರ್ಥದೊಳಹೊರಗೆ ||
ಬಾಂದಳದವೋಲಿದ್ದು ಬಹುಪೆಸ
ರಿಂದೆ ಕರೆಸುತ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಾ
ನಂದಮಯ ಪರಿಪರಿವಿಹಾರವ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವ || ೨೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಒಂದು ಗುಣದೊಳು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣರಾಶಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಗುಣದೊಳಗೆ (ಅನಂತ ಗುಣಗಳಡಗಿರುವುವು) (ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ) ಒಂದು ರೂಪದೊಳು=ಒಂದು ರೂಪದೊಳಗೆ, ಲೋಕಗಳು=ಅನಂತ ಲೋಕಗಳು, ಇಹವು=ಇರುವುವು. ಆಲೋಕಗಳನ್ನು, ಒಂದು ರೂಪದಿ ಧರಿಸಿ=ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಧಾರಣಮಾಡಿ, ತದ್ಗತ ಪದಾರ್ಥದೊಳಹೊರಗೆ= ಆ ಧರಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಳಹೊರಗೆ, ಬಾಂದಳದವೋಲಿದ್ದು=ಆಕಾಶದಂತೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಬಹುಪೆಸರಿಂದೆ=ಅನಂತಾನಂತ ನಾಮಧೇಯಗಳಿಂದ, ಕರೆಸುತ=ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯ=ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪರಿಪರಿಯ ವಿಹಾರವಮಾಡಿ=ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸುವ=ಎಲ್ಲರೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತ ಗುಣಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದು ಗುಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣರೂಪಗಳಡಗಿರುವುವು. ಅದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಯೋಚಿಸಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತ ಲೋಕಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಅಂತಹ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಧರಿಸಿ, ಆ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಆಕಾಶವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ, ಸ್ವಯಂ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಮಯನಾದರೂ, ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ನಾನಾಪ್ರಕಾರ ವಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ಅಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರನಾಗಿದ್ದು ಮನುಷ್ಯನಾಮವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಗಜತುರಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಜತುರಗಾದಿ ನಾಮದಿಂದ ಇದ್ದು ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ವಾಹನಾದಿಗಳಾಗುವನು. ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಗಜತುರಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಜತುರಗಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂಡುವಂತೆ ಮಾಡುವನು. ಗಜತುರಗಾದಿಗಳಿದ್ದು ಹೊರುವಂತೆ ಮಾಡುವನು. ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ತಾನೂ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುವನು.

ಎಲ್ಲರೊಳು ತಾನಿಪ್ಪತನ್ನೊಳ
ಗೆಲ್ಲರನು ಧರಿಸಿಹನು ಅಪ್ಪತಿ
ಮಲ್ಲಮನ್ಮಥ ಜನಕ ಜಗದಾದ್ಯಂತ ಮಧ್ಯಗಳ ||
ಬಲ್ಲ ಬಹುಗುಣಭರಿತ ದಾನವ
ದಲ್ಲಣ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ
ಸೊಲ್ಲನಾಲಿಸಿ ಕಂಬದಿಂದಲಿಬಂದ ಭಕುತಗೆ || ೨೨ ||

ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಮಾಡುತ್ತಾ ಮಂಗಳಾಚರಣ ರೂಪವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ:-

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಅಪ್ಪತಿಮಲ್ಲ=ಅಸದೃಶ ಶೂರನಾದ, ಮನ್ಮಥಜನಕ=ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆಯಾದ, ದಾನವದಲ್ಲಣ= ದಾನವ ಮರ್ದಕನಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲ=ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಹೃತ್ಯಮಲನಿವಾಸಿಯಾದ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವಿಟ್ಟಲನು, ಎಲ್ಲರೊಳು=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತಾನಿಪ್ಪ=ತಾನಿರುವನು, ತನ್ನೊಳಗೆ ಎಲ್ಲರನು ಧರಿಸಿದನು. ಜಗದಾದ್ಯಂತ ಮಧ್ಯಗಳ=ಜಗತ್ತಿನ ಆದಿ ಅಂತ್ಯ, ಮಧ್ಯಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲ=ತಿಳಿದಿರುವನು. ಬಹುಗುಣಭರಿತ=ಅನಂತಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಭಕುತನಿಗೆ=ಭಕ್ತನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಸೊಲ್ಲನಾಲಿಸಿ= ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ತಂದೆಗೆ ಈ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಯು ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಕಂಬದಿಂದ ಬಂದ=ಕಂಬದಿಂದಲೇ ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಬಂದನು. (ಅಂತಹ ನರಸಿಂಹ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಂದಿಸುವೆನು)

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- 'ಎಲ್ಲರೊಳು ತಾನಿಪ್ಪ ತನ್ನೊಳಗೆಲ್ಲರನು ಧರಿಸಿಹನು' ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಈ ಸಂಧಿಯ ಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವರು ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿಯೇ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಗವತ

ತೃತೀಯ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಮರು ಅವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ “ಆತ್ಮಾನಂ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಭಗವಂತಮವಸ್ಥಿತಂ | ಅಪಶ್ಯತ್ಸರ್ವ ಭೂತಾನಿ ಭಗವತ್ಯಪಿಚಾತ್ಮನಿ|| ವಾಸುದೇವೇ ಭಗವತಿ ಸರ್ವಜ್ಞೇ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ಪರೇಣ ಭಕ್ತಿಭಾವೇನಲಬ್ಧಾತ್ಮಾ ಮುಕ್ತಬಂಧನಃ || ಇಚ್ಛಾದ್ವೇಷ ವಿಹೀನೇನ ಸರ್ವತ್ರ ಸಮಚೇತಸಾ || ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಯೋಗೇನ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಭಾಗವತೀಂ ಗತಿಂ || ” ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸವಾಗಿರುವದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನೂ, ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಮ್ಮೊಳಗಿರುವದನ್ನೂ ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ತಮ್ಮ ಜೀವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾದ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವಾಸುದೇವನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಂಧಮುಕ್ತರಾಗಿ ಇಚ್ಛಾದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೊಳಗೆ ಸರ್ವರನ್ನೂ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೂ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು.

ಸಮರಹಿತ ಶೂರನೂ, ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆಯೂ ಆಗಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆದಿ, ಅಂತ್ಯ, ಮಧ್ಯ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕವನಾಗಿ ಆದಿ ಅಂತ್ಯ ಮಧ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನೂ ಆಗಿ ಮತ್ತು ‘ಎನ್ನಪಶ್ಯಂತಿ ಪಶ್ಯಂತಂ ಚಕ್ಷುರ್ಯಸ್ತನರಿಷ್ಯತಿ | ತಂಭೂತ ನಿಲಯಂ ದೇವಂ ಸುಪರ್ಣಮುಪಧಾವತ’ ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸೂರ್ಯರನ್ನೂ ಸಹ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರವು ಕುಂದಲಾರದು. ಇತರರು ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಲು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವುದು. ಸೂರ್ಯನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೂ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುವನೆಂದು ಭಾವವು. ಮತ್ತು ಅನಂತ ಗುಣಪೂರ್ಣನು ದಾನವಸಂಹಾರಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ದಾಸರಾಯರ ಉಪಾಸ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯು ನಾರಸಿಂಹದೇವರಾದುದರಿಂದ ಸಂಧಿಯಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ನಾರಸಿಂಹನನ್ನೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಬಿಂಬಮೂರುತಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥವಿಟ್ಟಲನು, ತನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯ:- “ಕ್ವಾಸೌ ಯದಿ ಸರ್ವತ್ರ ಕಸ್ಮಾತ್ಸ್ತಂಭೇನ ದೃಶ್ಯತೇ” ನನ್ನಕಿಂತಲೂ ಈಶ್ವರನಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುವಿಯಲ್ಲ! ಅವನಿಲ್ಲಿರುವನು? ಎಂದು ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನು ಕೇಳಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದನು, ಅವನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂದನು. ಹಿರಣ್ಯ:- ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಾದರೆ ಈ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲೇಕೆ ಇಲ್ಲ? ಪ್ರಹ್ಲಾದ:- ಎಲೈ ಸ್ತಂಭನೆ!(ಸ್ತಂಭೇನ) ಅಂದರೆ ಜಡದ ಅರಸನೆ ಎಂದರ್ಥ. ನೀನು ಜಡನಂತಿರುವೆ, ಏಕೆಂದರೆ, ಸರ್ವತ್ರ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ತಂಭವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರಲು, ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಏಕೆಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಳಿದುದೇ ಜಡತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜಡೇಶ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು ಎಂದನು. ಹಿರಣ್ಯ:- ನಾನು ಈಗಲೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಸಂಹರಿಸುವೆನು. ಆ ಹರಿಯು ಇದ್ದುದೇ ನಿಜವಾದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬರುತ್ತಿರಲು, “ಸತ್ಯಂ ವಿಧಾತುಂ ನಿಜಭೃತ್ಯ ಭಾಷಿತಂ” ನಿಜಭೃತ್ಯನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತಂಭದಿಂದಲೇ ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಬಂದನು. ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಇಂತಹ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಂದಿಸುವನೆಂದು ಭಾವವು. ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೩ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮುಗಿದುದು

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||